

RÉGI KÉPEK.

JELLEMVONÁSOK

NEVEZETESEBB FÉRFIGIINK ÉLETÉBŐL,

ÖSSZEGYŰJTÉ

VAS GEREBEN.

II. KÖTET.

PESTEN, 1856.
NYOMATOTT GYDRIÁN JÓZSEFNÉL.

Gróf Károlyi Antal

Legalább is hatvankét éve, hogy meghalt, s emlékezetét nem bírta elvásítani az idő. Még számos ember van, ki jó ízűen beszélget Károlyi Antalról, kinek egykor nagy erkölcsse volt, hogy minden lépten-nyomon kimondá és be is bizonyítá, hogy nem akar egyéb lenni, mint magyar. Meg is maradt e hitben halálos holtig.

Hol van az az idő, hisz én is olyanoktól hallottam kik maguk is úgy hallották azon időket, mikor gróf Károlyi Antalnak elég oka volt megmondani, miért nem akar egyéb lenni, mint magyar; azért ne feszeges-sük a dolgot, hanem vegyük le a süveget, mikor e derék embernek emlékezetét halljuk, ki még azt is megérdemlené, hogy poharat emeljen rá az ember, sa megholtról is azt mondja: az Isten éltesse!

Nojsz, szerintem úgy is csak az hal meg, kit senki sem emleget, — ki úgy elköltözött, hogy nyoma nem maradt, ha már csak egy gyalogút lett volna is, melyen jámbor utasok kurtább úton érhetnének el a szomszéd-én mindig szerettem nemzetünkben azon patriar-chális elemet, hogy bizonyos körben volt egy, kinek a többi oly szívesen engedelmeskedett, annélkül, hogy amaz a parancsolásra rávágott volna. Soha sem fele-dem el Széchényinek azon mondását, hogy a katonás-kodásnál megtanul az ember parancsolni és engedel-meskedni, annélkül, hogy az egyik zsarnok, a másik rabszolga volna. Ehhez hasonló csak apáink körül ta-nyázott, hol a szeretet parancsolt, és a szeretet enge-delmeskedett.

A grófot senki ne képzelje valami selyempuha em-bernek; mert nyelvünkben a régi jó zamattal még a ke-ményebb szó is megvolt, s az ön és kegyed helyett leg-gyakrabban a kend szó tette a szolgálatot, s e czime-zés az urak közt is elcsúszott, s a mi ezzel együtt jött ki, bizony sokat hasonlított a „kend“-hez.

Septemvir volt Antal gróf, s nyakas magyarságá-ért neki is kellett olykor valami keményebbet hallani. Ezek és más dolgok után nagyon is arra határozták, hogy tiszteli vagy szolgálói közé a nem magyar semmikép sem fért be.

Levéltárnokra volt szükség, s az öreg néhány hét óta úgy szemén válogatta a sok mindenféle képet, míg a hétszemélyes táblára bejáró jurátusok közül csakugyan megtetszett neki egy.

„Hogy hívják kendet?“ Kérdi a fiatal embert.

„Thalabérnak, kegyelmes uram.“

„Nekem tetszik kend?“

„Annak igen nagyon örülök.“ Mondja Thalabér mephajtva magát.

Tud-e kend bar átírást V (Értsd a régi írásokat.)

„Tudok, kegyelmes uram, akar megpróbáljuk.“

„Diákul is tud kend persze?“

„Tizenkét esztendeig csak megtanulhattam.“

„Hát más nyelvet tud-e kend?“

„Biz én nem tudok többet, engedelemmel legyen mondva.“

„Nohát ha nem tud kend, és megfogadja, ha egyebet nem is tanul meg, fölfogadom kendet, — menjen kend sekretáriusomhoz.’

Midőn a fiatal ember a sekretáriushoz ment, azt mondja neki, mintegy bevezetésképen, a gróffali beszélgetésnek toldalékaul:

„Öcsém, ez a gróf nem szokott ám tréfálni; azért ha tréfából szalasztanál is ki valamely idegen szót, bizonyos lehetsz ám, hogy a kenyered is kiesett vele a szádból!’

Thalabér levéltárnok lőn, s mint igen becsületes ember illető körében ma is nevezetes.

Meglehet, hogy ez némileg túlság; de mindezt saját szempontjából és igaz szemmel kell nézni; mert uram, úgy járhat az ember, mint az egyszeri, ki nagyító üvegen át nézvén, négy nagy gombócot vett ki, legalább azt gondolta; hanem mikor megette: nagyon keveselte.

Nojssz, nem kétlem, okos emberek olvassák e könyvet, s nem kell nekik mindent megrágni, azért mondjunk az öreg úrról mást is.

Roppant birtokaiban ügyvédek nélkül nem lehetett, s ezek néha túlbuzgóságból azt is megtették, a mire szükség épen nem volt.

Egykor, mint híres jurista, maga is beletekintett pörös dolgaiba, s egyik ügyvédével tételről tételre vizsgálta a pörököt, és röviden értesítvén magát, véleményét közlé az ügyvéddel.

Egyik pört már másodszer beszélteté el magának: minthogy valami nem tetszett neki.

„Hallja kend, — szól az ügyvédnek, — hogy áll a dolog, a hogy kend most nekem elbeszélte?“

„Biz az úgy van, kegyelmes uram.“

’Meg is ütheti kendet a guta, — hisz így kend nekem azt bizonyítja be, hogy nincsen igazam!’

„Természetes, hogy nincsen igaza kegyelmes uramnak; de én azért ezt a pört harmincz esztendeig is elhúdom.“

De hallja kend, az én becsületes nevem gróf Károlyi Antal, s azt akarom, hogy harmincz esztendő múlva is, mikor már nem élek, azt mondja rólam mindenki: gróf Károlyi Antal becsületes ember volt, — azért ezt a pört tűzbe veti kend, s az ellenféltől bocsánatot kér kend a maga nevében!

Erre a dologra reménylem mindenki azt mondja, hogy nagyon is rendén van; ámbár tessék elhinni, ma is van elég pör, melyben egyik pörös fél jól tudja, hogy nincsen igaza; hanem hiában, kinek itt, kinek ott van egy kis jó reménysége, s erre a rovásra beáll gazembernek a hasznáért. Na, de nem is az ilyen embereket szokták ám hetven esztendő múlva is megemlegetni.

Tisztjeivel emberségesen bánt, rendes jelszava volt:

’Magának is legyen a tiszt jó gazda; de nekem is.’

Egykor az erdői tiszttartóhoz beszállván, ebéden

is ott maradt, s megette az ebédet a közönséges czinés fazekasedényből.

Ebéd után odább akarván utazni, a tisztartó lovait vette igénybe; hanem a jámborokon alig akadt meg a szerszám.

„Iát nincsen kendnek külömb lova?

„Jó volna, ha volna.“ Nevet a tisztartó.

„De majd hátbaütöm kendet, — mondja a gróf, — csak nevéssen kend, — azért azt mondom, mire visszajövök, legyen kendnek becsületes lova, mázos edénye, czin helyett pedig ezüstkanala; különben elkergetem kendet; hisz ha gróf Károlynak tisztartója is czinkanállal eszik, akkor már a hajdúnak plékanál sem kerül: hanem marokkal nyúl a tálba.’

Mire visszajött a gróf, volt csinos teríték, ezüstkanál, jó négy ló a hintó rúdjához.

„Itt van egy kis toldalék kendnek!‘ Mondja ebéd után a kocsira ülven, s egy jókora bankjegycsomót nyomva a tisztartó markába; ha már kend megmutatta hogy kend Károlyi grófnak tisztartója, én meg hát megmutatom, hogy Károlyi gróf vagyok!

A tisztartó ekkor látta, hogy ura nem akar tiszteint fótos ruhát; mert az a fót neki is szégyen volna.

Jószágán gyakran, megfordult, s habár a papirost nem fogyasztották is akkor úgy, mint most; de mégis elég bőven kapta a folyamodásokat, még pedig nem csak maga jobbágyaitól: hanem még a szomszédétól is.

Egyik szomszédközség két előljárót küldött azon kéréssel, hogy a jég miatt termésük elpusztulván, kénytelenek a télre és vetnivalót pénzért venni, az pedig nagyon hiányzik; s minthogy a kegyelmes úrhoz több bizalmuk volt, ide fordultak, ha kérésüket a gróf meg nem vetné.

„Hát saját földesurukhoz miért nem folyamodnak?”

„Sohasem láttuk szeme világát sem, kegyelmes uram, — mondja az egyik, — aztán azt mondják, hogy nem is érti a magyar szót; azért hát nem is fáradtak utána; hanem egyenest a gróf úrhoz jöttünk, s azt gondoltuk, jobbágyai ugyan nem vagyunk; de hisz mi is magyar emberek vagyunk, meg a kegyelmes ur is. . . .

„Elég!... mondja a gróf kezét nyújtva a két küldöttnek, a mi kell, minden lesz, csak menjenek a tisztartóhoz!”

Midőn minden megvolt, bejött a két követ a grófhöz, hogy egy két rend írást adjanak, hogy ekkor meg ekkor.

„Itt az írás, . . . mondja a gróf fölemelvén tenyerét, s a szólónak markába ütven, mintha alkuat kötne, — a mi eleinknek, édes jó barátim, ilyen írásuk volt,

aztán az ilyen ténának porzó sem kell, s a papirosa sem ázik el.’

Igen természetes, hogy a becsületes szomszédok tudták, mi az emberség; s annak idejében hazateremtettek mindent; de a tisztartó mindennek csak felét, fogadta el.

„Hát a többi, uram? Kérdi a múltkori küldött.

„Azt izente a gróf, hogy kölcsön a zsidó is ad; legalább tudják meg kendtek: hogy a mit kaptak, emberségből kapták.

Volt a grófnak udvarában egy kedves embere, páter Farkas, ferenczrendi szerzetes, egykor tábori pap, ki ezen hivatal után a grófnak kedves embere lón.

A grófnak rendes és első foglalatossága volt reggel misét hallgatni, mise után pedig páter Farkasnak mindig markába nyomta a mise árát, — minek kétféle dija volt. tudniillik a kis misének, mit a gróf susogó misének nevezett, kisebb dija; a nagy misének pedig, azaz, mint a gróf mondá: rikkantósnak, nagyobb dija volt.

„Deo gratias!’ szokta mondani páter Farkas, mikor a rendes dijt a kápolna ajtajánál megkapta.

Egykor a gróf szórakozottságból a rikkantósért járó díj helyett a susogóért járó adta, s a barát na-

gyon csöndesen mondta a Deo gratias, s a gróf nem hallotta.

Mikor kívül voltak a kápolnán, a gróf rendesen kötekedni szokván páter Farkassal:

.Hallja kend, páter; — mondja nevetve a gróf, — hol maradt ma a Deo gratias

„Hisz én mondtam, — uram.“ Mentetgeté magát a páter.

„Pedig én nem hallottam.“¹

„Meghiszem, mondja a barát, — mert a rikkantásban úgy elfáradtam, hogy mikor kegyelmes uram a susogóért járót adta kezembe a rikkantós helyett; a Deo gratias már csak szuszogva tudtam kimondani.

Nagyot nevetett a gróf, s a rikkantós árát kétszerezve adta meg.

Mai napon távol vagyunk ilyen bizalmasságtól, s egy jó kedvű barátnak igen gorombán számítanak be e jó kedélyűséget.

Antal gróf az excellentiás czímet épen neve napja előtt való napon kapta, s másnap páter Farkas a nagy mise alkalmával a grófért imádkozván, az imádságot természetesen hangosan monda: —

„Domine adjuva famulum tinim cxcellentissimum dominum comitem Antonium Károlyié“

(Uram segítsd meg a te szolgádat, grófi Károlyi Antal ő excellentiáját.)

A gróf mise után páter Faskasba kapaszkodva mondja:

„Nojssz hallja kend, megtitulált kend engem ma Isten ő fölsége előtt; bizony azt gondolta kend, hogy én nem olyan szolgája vagyok az Istennek, mint akár-melyik kis béres.”

„Hallja, excellentiád, — mondja nevetve a barát, azt mondja a paraszt, hogy az úr a más világon a pokolban is úr; mert az urak ülnek ott is a katlanban, s a paraszt rakja alajuk a tüzet.”

A gróf megelégedett páter Farkasnak hevenyészett mentségével; hanem azért páter Farkas máskor még sem excellentiázta meg imádságában a grófot.

Mínthogy a gróf igen szórakozott ember volt, nagyon gyakran megtörtént vele, hogy legkedvesebb eledeleiből, a káposztából sem evett. Ha aztán a pecsenyénél eszébe jutott a kétkedés, huszárját megkérde:

„Jancsi, ettem-e én a káposztából?”

„Nem e v e t t, kegyelmes uram.”

„Hozd ide mégegyszer, hadd eszem abból is.”

A taljánosan tudva volt ezen szokása, s ha valahol

vendég volt, a házi asszonyok rendszerint nagy figyelmet fordítanak a káposztára, s hogy a grófnak kedvére tegyenek, ráfogták másodszor is a káposztára; mert elhitették vele, hogy nem evett.

De valamint mindennek van ellensége, úgy van a káposztának is, mely pedig a paréj (Spinat) mit a gróf egy uradalomért meg nem ízlelt volna.

Egykor valahol ilyennel is szolgáltak a vendégeknek; hanem a gróf szépen eltolta magától.

Valaki meg akarván tréfálni a gróft, az inast a grófhoz küldi; mert mint mondja, a gróf elfeledt belőle enni.

„Az igaz, — mondja Károlyi, — hogy én szórakozott ember vagyok, s néha abból sem eszem, mit szeretek; annyira azonban még nem voltam szórakozott, hogy azt rám erőszakolhassa valaki, a mit nem szeretek!”

Ez véletlenül olyan helyütt volt mondva, hol aztán ebből a mondásból azt is megértették, a mit a gróf nem mondott.

Nagy Károlyba menvén, az utolsó állomáson megétetett, s minthogy az előfogatokat nem igen válogatta, közönségesen pedig egyszerű fekete ruhában járt, nem igen gyanította valaki, hogy kicsoda.

Bement a vendéglős szobájába, hol egy fiatallem-

ber már elhelyezkedett az asztalnál, s a kocsmárosnak nem győzött eleget parancsolni.

Károlyi könnyen megfért akárhol is, azért minden zaj nélkül lehúzódott az asztal mellé, s mulatta magát a fiatal emberen, ki a szegény kocsmárost mind olyanért zaklatta, a mije nem volt.

„Vadhús nincsen?”

„Bizony azzal nem szolgálhatok.“ Szabódik a kocsmáros.

„Nohát hozzon egy pár narancsot.” Parancsolja újra.

„Czitrommal szolgálhatok, ha parancsolja az uraság; de már narancsom nincs, — és hozzá teszi, — nem is volt.“

„Átkozott hely ez! . . . pattan föl az úrfi, — ugyan micsoda uraság ez a fészek

„Biz ez gróf Károlyi Antalé, szolgatjára!“ Felel a kérdett.

„Mondja meg neki, kocsmáros, — hogy döntesse el ezt a hitvány fészket; ha különbet nem tud állítani.⁴

A kocsmáros nyelte a szót; hanem hogy egészen szégyennel ne menjen ki, a másik vendéghez fordul:

„Nem méltóztatik valamit parancsolni?”

„Úgy sem tud semmit adni, — közbeszól a fiatal ember, ki előbb mindent olyant kért, a mit józan eszű ember vidéken nem keres.

„Egy szelet rostélyost tud adni gazduram?“¹
Kérdi a gróf.

„Igen szép darabbal szolgálhatok.“

„Nohát hozzon azt.““

A kocsmáros kiment, s rövid idő alatt egy szép szelet rostélyost tett a gróf terítékére.

Aztán meg tudja enni az úr az i l y e n t? (Ő persze azt is megmondta, hogy milyent.)

„Még pedig jó ízűn!“ Mondja Károlyi szeleteléshez fogván.

„Na, ha az ember nem szokott jobhoz, — úgy meghiszem.“ Gúnyolódik az úrfi, hanem a gróf azért nem vágta fejéhez a tányérát; mert a rostélyosért csakugyan kár lett volna.

„Jól élhet otthon az úrfi, ha még a rostélyos sem tetszik.“

„Biz én uram a javából eszem.“

„Kihez legyen szerencsém?“ Mondja a gróf.

„En M ..... y vagyok, hallja az úr, van háromezer hold földem, és ehetem azt, a mi szemem számnak tetszik, — mondja egy szuszszal az úrfi, — hát aztán nem mondaná meg az úr is, hogy kicsoda?“

„Mért nem, — mondja a gróf a jó ízű falatozást félbe sem szakítva, — én gróf Károlyi Antal vagyok, van jóval több földem százezer holdnál, s én is azt

eszem, a mi nekem tetszik, — a íme most nekem a rostélyos tetszik.'

Több nincs hozzá; hanem a fiatal ember sem bánta volna; ha ő is elvégződött volna

Septemvir korában volt neki egy collegája, ki lelkiismeretével alig ha volt egészen tisztában; mert a haláltól nagyon félt.

Károlyival gyakran beszélgetvén, azt a tárgyat akármi módon is előhozta; mert a jámbor nagyon szeretett volna bizonyos lenni, ha csakugyan van-e mennyország és pokol?

„Mit gondol, barátom, — kérdi a collega Károlyit, hiheti-e az ember mindezt?‘

„Én legalább hiszem.“ — Mondja Károlyi.

„A mennyországot is poklot is?‘

„Mind a kettőt hiszem.“

„Es nem fél, amice, a pokoltól?‘

„Egy szikrát sem, amice, — felel Károlyi, mert biz ügyeltem, hogy Istenem előtt bátran jelenek meg, s hiszem, hogy valahol csak kapok egy kis törhető helyet, ezt abból gondolom; mert nem félek. Hanem bizonyossá teszem, amice, hogy a ki már ezen a világon is fél; annak a pokol már itt is elkezdődött.

Vendégei voltak a grófnak külföldről, még pedig olyanok, kik az országot, különösen az alföldet nagyon szerették volna megismerni.

Ezek a jó urak is hallottak medvékről, farkasokról, útonállókról, főleg pedig vad emberekről, minők kitűnőleg a magyarországi jobbágyság volnának; mint-hogy a földesurak minden zsírjukat kiszopnák, s alig marad a nyomorultaknak egyebük, mint hosszú körmük.

Sokat vitázott velük a gróf, de mégis nem igen sikerült nekik igaz hitre téríteni őket; mert azt még mindig erősen állítják, hogy ha máshol nem is; de az alföldön tökéletesen olyan nyomorultak lagnak, mint ők hallották.

„Elviszlek benneteket II. M. Vásárhelyre!” Mondja a gróf, s vagy négy kocsit megtöltött velük. Így mentek le az alföldre, hol ezek minden kútágast Angyal Bandinak néztek.

„Jobbágyság lovait fogták be az utolsó állomásra, s mint a tátosok, vitték a vendégeket, kik nem győzték dicsérni a magyar lovakat, s előre is kérték a grófot, hogy a ménest mutassa meg.

A ménes éjjen messze az úttól legelt, leszálltak, s az idegenek a megbámulás után kérdik:

„Mennyibe kerül a grófnak ez a nagy ménes?”

„Hát azt gondoljátok, hogy ez a ménes enyim?”

„Kié is volna másé a vásárhelyi határban?”

„Saját jobbágyaimé.’ Erősíti Károlyi nagy kínnal elhítelve velük — hogy csakugyan azoké.

„Áhá, — érté az egyik, — itt a jobbágyok lókereskedésből élnek!“ Mondja, épen midőn Vásárhelyre értek.

A vendéglátás illő volt a gazdához, azért nincs más mondanivalónk; hanem az atyafiak még mindig a jobbágyokat. alias: vadembereket akarták látni.

„Itt hiában kerestek vadembert, — mondja a gróf, nekem Vásárhelyt olyan jobbágyaim vannak, kik közül húsz-harmincz van, a ki ebben az órában lefizet harmincz-negyvenezer pengőt.’

„De azt szeretnénk látni.“

„A bírót hívassátok ide.’ Parancsolja a gróf huszárnak, s a bíró negyedóra múlva megjelent.

A ki éhenhalót látott, bizonyosan nem talál hozzá hasonlót az érdeemes vásárhelyiek közt; de legkevésbé fog hozzá hasonlítani a vásárhelyi bírót.

„Nekem pénzre van szükségem; de rögtön.’ Kezdi a gróf a bíróvali beszélgetést.

„Mennyit tetszik parancsolni, kegyelmes uram?“

„Vagy negyvenezer forintot; hanem egy óra alatt.’

Meglesz, — kegyelmes uram, — aranyban tetszik, tallérban vagy ezüst húszasokban?“

„No, válaszszatok! . . . szól vendégeihez, — mit parancsoltok?“

„Magunk sem tudjuk.“ Válaszolnak.

„Mindjárt itt leszek én mind a hárommal.“
Mondja a bíró a grófnak, ki csak egyedül értette a bírót.

Nem telett el egy óra, s hozták a pénzes zacskókat, ki az aranyat, ki a tallért, ki a húszast.

A vendégek elbámultak a roppant pénztömegén, a gróf pedig hozzájuk fordul:

„Nos, — uraim, melyik halmaz tetszik?£

A bíró aztán megértvén a gróftól, hogy itt csak kísérletről volt szó, — visszavitette a pénzt, a vendégek pedig kezet szorítanak a gróf földesúrral, ki aztán befejezd a beszédet.

„Látjátok, mi is tudjuk, hogy a mely ló abrakot nem kap, fele úton eláll, — s húzhatja aztán a gazda a kocsit. Gazdagok vagyunk; mert jobbágyaink is azok.’

Báró Sina György.

Ritka szorgalmú ember, s épen ezért roppant vagyont szerzett össze; de mindez nem akadályozá, hogy uradalmait csak úgy ösmerje, mint dolgozósobájában íróasztalát.

Munkagyőző ember lévén, a magyarországi földesuraknak temérdek rász szokását is ki tudta kerülni, főleg pedig azon volt, hogy szükségtelen nyugalmazások által a jószágokat ne terhelje, mint különben ez a gyalázatos szokás megvan, mint annak példájául fölhozhathatánk egy nagy urnák lelkiismeretlen jószágigazgatóját, ki pénzért árulván az állomásokat, akárhány tisztet nyugalmazott, ki még alig volt negyven éves. A báró, mondom, ezt a hibát ki akarván kerülni, tisztjeit személyesen ösmerte, s így nagyon könnyen megbírálhatta, hogy ki mennyit bír, — ígi a tiszt ideje-

korán nem volt kénytelen a rendes foglalkozástól megválni; tehát maga is könnyebben élt és az uradalomnak sem volt alkalmatlan terhe.

Egyszer azonban egyik öreg tisztartó maga folyamodott nyugdíjazásáért:

„Beteg, tisztartó úr?”

„Hála légyen a jó Istennek, — mondja a tisztartó, — semmi bajom.“

„Hány éves tisztartó úr?”

„Hatvannyolcz vagyok épen e hóban.“

„Én pedig hatvankilencz vagyok, — felel a báró, s én még nem akarok nyugonni.”

„De nem igen mehetek ám már gyalog.“

„Járjon kocsin, tisztartó úr, lássa én is kocsin járok; — hanem azért parancsolni tudok. Nekem tehát egyéb nem kell, minthogy a tisztartó úr parancsolni tudjon. Jó egészséget.”

Ezért szolgáltak oly szívesen a bárónál; mert tudták, hogy alkalmatlan kegyenczek és tányérnyalók miatt nem fogják a tisztet ötven éves korában néhány hitvány garassal nyugalmazni; hanem engednek kenyeret keresni, meddig csak lehet.

Hogy az öreg úr igen takarékos volt, hogy borravalót igen mérsékelten adott.

„De méltóságos uram, — szólítja meg a bérkocsis, — az ifjú báró úr mindig tíz forintot ad borravalót,

„Szja, az ifjú báró úr könnyen beszél, — mondja az öreg úr, — annak gazdag apja van; de én nekem senki sem keres.’

Gödöllőt hosszú alkudozás után megvette a Grassalkovich örökösöktől, s maga is lejött Becsből, hogy a birtokokat átvegye.

Megtörtént a bevezetés, Sina végig nézte a termeket, melyeken temérdek aranyozás látszék, s valaki a kíséretből nem győzte dicsérni a sok mindenfélét.

Sina hallgatta a bámulót, ki tovább is folytató hol csodálkozását, hol észrevételeit; de mindig oly hangesen, hogy a báró is hallá:

„Bizony nagy gavallér volt az a Grassalkovich!’ Szól a beszélgető.

„Miből gyanítja ön?“ Kérdi a báró.

„A sok aranyból, a mi itt van.’

„Hol?“ Kérdi újra a báró körülnézve.

„A falakon, báró úr.’

„Épen azért bukott meg a herczeg, — véli a báró, — mert azt az aranyat, mit zsebre kellett volna tennie. a falra pazalta.“

A báró gyakran és örömmel közlekedett az emberekkel, ebben a tekintetben túltett akárkin, s nagyon örült, ha az emberek gondolkodásmódjával megösmékedett.

„Én nem kívánnék annyi gazdagságot.” — Mondja valaki a bárónak beszélgetés közben.

„Tökéletesen meghiszem, — felel a báró, — az én vagyonomnak századrésze untig elegendő volna arra, hogy én magam is igen böcsületesen megéljek.“

„Tehát miért halmozza ön össze a temérdek vagyont?” Kérdi ismét a másik.

„Én azt bizonyosan nem szándékosan teszem; — hanem 1-ör munkavágyból, — minthogy kicsiny dolgok nékem most már szenvedhetlen unalmat csinálnának, mi az embert lefelől megöli; de 2-or az én jel-szavam: *servare intaminatum*; s ez higye meg ön, nehezebb mesterség, mint tán ön gondolná. Lássan ön, év végével könyveimből nem azt keresem, hogy vagyonom szaporodott-e? hisz az élet aggodalmaitól megszabadulásra elég vagyonom van; hanem tudni akarom, hogy egész évi fáradalmam után előbbi vagyonom» nem fogyott-e? mely esetben én épen úgy megszorodnám, mint bár mely szegény ember; mert rosszul vagy szerencsétlenül gazdálkodtam, — és higye meg ön, a szerencsétlenségnek kezdete akárkit is megdöbent és gondolkodóvá tesz. Ezért megfeszített szorgal-

mamnak legfőbb célja a vagyonnak megtartása. — És igen természetes, ha e fáradság közt vagyonom szaporodik, előáll jövőre a régi elv, — megtartani a régi vagyont: Servare intaminatum.

Ezen józan gondolkodás volt tehát egyszerű titka e rendkívüli szorgalmú embernek, ki elveiből íme nem csinált titkot, s mit nagyainknak követni valóban érdekük volna.

Midőn ez előtt körülbelül tíz évvel egy igen szép uradalmat vett meg, még pedig igen olcsó áron, mit annak köszönhetett, hogy az eladó uraságnak jószágkormányzója, egy lelkiismeretben koldus gaz azon reményben csúsztatott el, hogy gazdag ajándékot kap, a báró e nyomorult embernek alávalóságán nagyon megbotránkozott, és környezői közül egynek ilyenféleképen nyilatkozott.

„Én ez uradalmat szeretetből vettem meg; mert érdekeimnek nagyon megfelel, — az árt nem én határoztam meg; hanem az eladófél,” — s én mondhatom borzasztó olcsón szereztem meg, — a botrankozásig olcsó áron, — úgy, hogy már magam akartam figyelmeztetni az eladót e meggondolatlanságra. Azonban halálam, hogy az illető úr évek óta elzárja magát az emberekkel közlekedéstől, s e gazemberre vakon szórja

bizalmát. Ilyenek a magyar földesnrak, nem ösmerik a kincset, mit jószágaikban bírnak, — és kényelemből minden alattvalótól elzárkóznak, — tartanak egy ily lelkiismeretlen, ki a szünteleni csúszás-mászás árát mellékúton akarja kivásárolni.'

Fájdalom, hogy ez így van; mert uraink nem méltatják figyelemre saját országukat, — emberösme-retük még kevesebb van, s egyikét haszontalan tényérnyaló zsákmányolja ki bizalmukat.

Egykor valaki hozzáment jó tanácsot kérni, mert finaciális dolgai meglehető s rász állapotban voltak.

,Van Önnek ideje háromszor huszonnégy óráig várni? Kérdi a tanácsért epedőt, kinek igen nagy baja volt, hogy nagy költséggel élt, a így ok vetetlenül fogynia kellett a vagyonnak.

„Akár egy hétig is elvárok!“ Mondja a másik távozni akarván, azon gondolatban, hogy a báró csak három nap mnlva érkezik a tanácsadásra.

,Csak maradjon ön, — mondja a báró helyet jelölván a tisztelt urnák, majd rákerül a sor önre is; hanem előbb dolgomat kell végeznem.'

Az úr leült, áhíttatosan várván az öreg urat, utóbb újságolvasáshoz fogott, és mindenkép rövidíté magának az időt; de biz csak nem került rá a sor; mert a

báró folyton dolgozott, hol egyikkel, hol másikkal értekezvén, — s ilyen foglalkozás után már rég ideje volt ebédeznii; mert fél négyre elmúlt.

„Na, menjünk ebédeznii valamelyik vendéglőbe; — addig megismerkedem az ön viszonyaival.” Ezzel fogd kalapját, s a tisztelt úrral ment ebédeznii egy vendéglőbe; de mindenképen kerülte az olyan tárgyat, melyről a másiknak pénzbeli bajai szóba jöhetnének.

Bérkocsit akart a másik kiáltani; de a báró mentegőtölődék, hogy ő ma sokat ült, s egy kis járkálás neki jól esik. így a másik kénytelen volt a báróhoz alkalmazkodva gyalog menni a vendéglőig, hol aztán ebédelték.

Ebéd alatt mindig talált a báró valami jó tárgyat, s a másiknak sehogysem maradt ideje tárgyat előhozni; na, de a báró úgy is tudta, mit akar!

Nem váltak el egymástól; sőt este azt mondja a báró:

„Meg tesz ön ma valamit az én kedvemért?”

„Szívesen!” Válaszol a másik.

„Elmegyünk a Carlszínházba hanem csak zárt-székre, még pedig közel az orchestrumhoz; mert néhány nap óta hallásom igen megromlott.”⁴

Elmentek a színházba, színház után vacsorára, de őt elvezette a vendéglőig, hol a másik szállva volt, s

minthogy ma elbeszélgették az időt, mint a báró monda, reggel korán meglepi, csak várja honn.

Reggel még ágyban lelé, s elvitte reggelizni egy kávéházba, onnét betekintének az irodába, — azaz, igazabban szólva, a báró vagy öt óráig dolgozott, aztán pedig folytatta a tegnapi életrendet, s a tanácskérről ebédezett, színházba ment, estelizett, hazakíséré annélkül, hogy annak egyetlen egyszer alkalma lett volna dolgait előhozni háromszor huszonnégy óráig.

De akkor már tüskén állt a másik, és kérte a jó tanácsot, mire a báró igen késznek ajánlkozott.

Ekkor elmondá a másik, hogy mennyi vagyona, mennyi adóssága van, és kérdi, miként tisztázhatná le a terhet?

A báró a háromszor huszonnégy óra lefolyása alatti költségeket pontosan följegyzé, s épen jegyzékét véve elő, kérdi a nagy figyelemmel várakozót:

„Mennyit költ el ön évenkint?

Erre a bárónak egy tisztességes összeget mond.

„És most három nap alatt mennyit költött ön?”

„Azt nem tudom.“ Válaszol amaz.

„Noha ön nem tudja, megmondom én, — beszéli a báró kiterítve a jegyzéket, — íme itt van; én följegyzém, ehhez most már csak azt kell adni, mit ön szobáért és szolgálatért fizet!

„Hisz ez mind csekélység!“ Neveti a másik.

Lássa ön, — én csak ily egyszerűen élek, — mondja a báró — s ha ön azt akarja, hogy ki ne pusztuljon mindenéből; éljen úgy, mint velem élt három napig minden pazarlás nélkül, — úgy jótállók, hogy ön tíz év alatt nem csak megszabadul adósságaitól; de még szerez is. — Ezt a tanácsot adhatom háromszor huszonnégy órai együttlét után.“

Nem tudom, mennyiben fogott a tanács; de hogy az valóban követésre méltó, azon azt tartom, senki sem kételkedik.

Még fiatalabb korában történt vele a következő eset. Akad tudniillik olykor hetvenkedő ember, ki nem főr meg saját bőrében, hanem más után kapaszkodik, s c hányivetiségben meg akarja mutatni, hogy ő is van oly ember, mint más, vagy még különb?

Sina cljárván a szentegyházba, vele egy padban ült egy jó módú görög, ki mindenütt azzal hetvenkedett, hogy ő is van olyan ember, mint Sina; azért minden lépten-nyomon utánajárt, s a hol Sina például valahol egy forintot adott, — a másik adott mindig kettőt.

Sina ezt észrevette, s meg akarta neki mutatni, hogy ő ezt régen tudja; de egyszersmint a garasos het-

venkedést is meg akarván büntetni arra alkalmasabb időt várt.

Az isteni szolgálat alkalmával, midőn a pörsölyt körülborhozzák, észrevette Sina, hogy a hetvenkedő már lesi, mennyit fog Sina adni, hogy ő megkétszerezhesse az összeget. Sina tehát előre kiteszen egy aranyat maga elé, mire a másik gúnymosolylyal kiteszen kettőt.

Sina kivesz ezután egy ezeres bankjegyet, és maga elé teszi, mire a másik nem akarván eddigi hetvenkedéséből alábbhagyni, kitesz két darab ezerest.

Csak ezt akarta Sina, és nyugalommal várta a pörsölyt, kinek előbb a szomszédhoz kelle menni a pörsölylyel; a melybe a szomszéd nagy képpel dugja a bankjegyeket és az aranyakat.

Midőn már elvégezte a munkát, Sinára került a sor. az pedig az ezerest szépen zsebetévén, az aranyat ereszté a pörsülybe, mire a másik rettentő dühbe jött, s midőn kimentek, azt mondja Sinának.

„Bolondnak néz engem az úr?”

„Ugyan miért kérdi ezt?”

„Hát nem látta az úr, hogy én az ezereket a pörsölybe eresztém, az úr pedig csak egy aranyat adott.”

„És aztán?”

„Ön pedig visszatette az ezerest, és csak egy aranyat adott.’

„Nyugodjék meg ön, — nevet a báró, — és ne sajnálja ezereseit; mert ha ön hetvenkedésből adta a kétezerest, az Úristen úgy is annyiba veszi, — mintha ön semmit sem adott volna. Alásszolgája.“

Gróf Eszterházy Károly.

egri püspök.

A grófot annak idejében sűrűn emlegették, e tekintetben okot leginkább éles elméje, emberszeretete adott, mit előkerült alkalommal szívesen be is bizonyított.

A nagy éhség alkalmával magtárait megnyitotta az éhezőknek, még pedig annyira, hogy a magtárak mind kiürültek, s egy palóczküldöttségnek már épen semmi sem maradt.

„Adnék, fiam, nektek is, — vigasztalja őket a gróf de látjátok, hogy magam is kifogytam; hanem kérjétek az Istent, megadja az mégis a mindennapi kenyeret.” Erre az egyik palócz is okoskodott.

„Hisz én azt meghiszem, hogy a mi jó Istenkénk adna bizony szívesen; de mikor neki sem lehet már,

mert utoljára sincs szegénykének egyebe az Isten mezejénél; (Jól tudják a palócok, hogy mi az?) de azt is elfoglalta Keglevich uram.

A pápának írt egykor levelet a gróf, s a levél alá következőképen írta magát alá:

Carolus comes Eszterházy, dominus Papae et Mundi. A levélnek e különös aláírásán megütköztek Romában, és kérdést tettek az aláírás értelmezése iránt, mely aztán egészen megnyugtató volt, minthogy a püspök csakugyan dominus Papae et Mundi volt: mert Pápa városa az övé volt, a szakácsát pedig M u n d i-nak nevezték.

Gödöllön utazván keresztül, Grassalkovics herceg tudni akarta, ki utazik Gödöllön keresztül négy lovas hintóban, huszárral, s e végre cigány kengyel-futóját utána szalasztó, kérdené meg, ki ül a kocsiban?

A cigány, lóhalálban futván, csakugyan elérte, és és kérdi:

„Ki van a kocsiban?” Mire a püspök maga felel.

„Episcopus Agriensis.“ Mit a cigány nem tudván hazáig tisztán megtartani a fejében, csak úgy hangzás

után így jelenté be: a bizson eb is kopó is a gár is.

Minden beveendő kis paptól megkívánta, hogy valamely hangszeren játszani tudjon. A többi közt három lévai fiú jelentette magát, és a püspök sorban kérdeő őket.

„Miféle hangszert tudsz?

„Én harangozni tudok.“ Mondja ez első.

„Hát te másik?

„Én meg orgonaszíjat húzni.“

„És te harmadik mit tudsz?“

„Fütyölni!“

„Nagyon jól van, mondja a püspök, — titeket is jól tudlak használni, s épen a bevallott tudományoknál fogva bevezlek benneteket a gyöngyösi seminariumba. (Az az: a gyöngyösi barátokhoz koldulófraternek.) Mind a három visszament Lévára.

A falun a tanítókat váratlanul meglepte, hogy a tanítók ügyességéről meggyőződjenek. — Egyszer egy hasonló kirándulás alkalmával látta, hogy a tanító a gyermekekkel borsót nyomtattat.

„Hallja az úr, — mondja a püspök, — én nem

azért rendeltem magát ide, hogy az embert is lóvá tegye. Eltakarodhatik.

Roppant jövedelmeit a püspöki javadalmakból egy fillérig közcélokra használta el, hisz a pápai és tatai szép szentegyházak roppant összegekbe kerültek.

A püspök minden után szívesen maga is eljárt, s ilyenkor néha észre sem vették, hogy a püspök a hátuk megett van, és hallgatja, mit beszélnek.

„Hej, ha nekem ennyi pénzem volna!“ Sóhajt az egyik.

„Mit csinálna kend?“ Kérdi a másik.

„Építenék egy kocsmát, abban aztán ingyen mérnének a bort?“

„Hátha elfogyna egyszer az a pénz?“

„Akkor aztán vége lenne.“

„De hát a dolog kinek kellene aztán?“ Okoskodik a másik.

„Biz azt nehéz lenne megszokni.*

Ekkor előjött a püspök, s a gondolatlan beszédű embernek azt mondta:

„Édes fiam, egyszer egy ember azt mondta az Istennek, hogy ha már mindenkinek nem tesz is kedve szerint, legalább neki tegye meg, hogy olyan időt adjon földjén, a minőt ő akar. Erre az Úristen hajlandó-

nak mutatta magát, és a könyörgőt utasítá, hogy a mikor milyen időt kíván, csak szóljon, úgy lesz, a hogy kívánja. Ekkor az ember beleakadt az Isten dolgába, és rendelte majd a jó időt, majd szelőt, majd hideget, majd meleget, a mint gyarló eszével elgondolta, hogy így lesz jobb. Azonban mire aratni kellett volna, egy szál gabonája sem volt; mert a helytelenül fölosztott időjárás mindenét megölte. Ekkor látta az ember, hogy nem jó az Isten dolgába avatkozni. Azért, édes barátom, — mondja a püspök, hagyd én rám a dolgot, majd tudom én, miként használok neked is, mikor kocsma helyett szentegyházat építek.’

Őt kérdezte a király Tatában, hol a híres kert előtt rémes sárkányok vannak kőből kifaragva.

„Ugyan püspök, mondja meg nekem, hogy hol teremnek ezek a szünyü állatok/

„Ott, fölséges uram, hol a két fejű sas.“

Mikor a pápai és tatai szentegyházak végkép elkészültek, egy bizonyos uraság mindkettőt megnézte. Később magához meghívta a püspököt, s midőn ő is egyetmást mutogatna, beszélgetés közben egy nagy

kocsmá felé vezette, mit épen most építetett, s melyről már előbb dicsekedve szólt.

„Méltóságod mindenesetre mennyországba jut, — tréfál az uraság, — hisz már a tatai és pápai szentegyházakért, reménylem, két ülőhelye is lesz.“

„Szívesen mellém ültetném a grófot, — mondja a püspök a nagy kocsmá előtt megállva; de látom a gróf szinte gondoskodott magának helyről, csakhogya — p o k o l b a n .

Midőn annyi költekezés után valaki aggodalommal kérdezné a püspököt, hogy hát rokonainak mit hagy?

„Mindazt, a mit én atyámtól örökben kaptam, és nevemet, mi az Eszterházyak böcsületének folytatását teszi.“

Gróf Eszterházy Miklós.

Egy évvel ezelőtt tették le sírba az embert, kinek temetésére körülbelül tízezer ember jelent meg — egykori jobbágyiból.

Azt tartom, ennél jobban nem lehet valakit megdícsérni.

Ha igaz, hogy az Isten keze meglátszik köztünk, úgy ez ember az Isten kezének egyik úja volt, s épen ezért nyolczvan évnél tovább hagyta e földön élni valóságos jótévő gyanánt.

Annyira ment jóságában, hogy már számtalan ember akadt, ki ezt a jóságot megsokalta. Egyéb rágalmat nem tudtak mondani a grófra.

Tudták azt igen sokan, hogy az öreg úr Gan-nára jár, és koporsóját órákig elnézi, azért egykor azt mondja neki egy ismerőse:

„Mégis borzasztó gondolat, azt a koporsót látni, melyben egykor holtan fog fekünni az ember!”

„Miért? . . . . viszonzá a gróf, — csak annyi, mintha nyugágyamat látnám, — itt is ott is n y u g - s z o m.“

„De a halálra gondolni!”

„Barátom, én igyekeztem úgy élni, hogy halálom-tól ne én féljek, hanem mások.“

Jótéteményeinek számát egy kötet könyvbe kel-lene írni, jóságát nem múlta föl senki, és alig volt, földes úr, kit annyi ember szeretett volna, mint őt.

Temetésekor Páparól indult ki a menet (Han-nára, hol búcsújáró tömegekként tódult össze az ember.

Atyafi, — kérdi egy úr egyik csapatbelit, a szomszédfaluból valók?⁴

„Nem is a szomszéd vármegyéből; hanem a harmadikból.“

„Aztán ilyen messziről eljöttek?”

„Messzebbre is elmennénk, uram, olyan jó ember-bernek megadni a tisztességet “

„Hát ennyire szerették?“

„Annyira, uram, hogy esztendőnkint ezen a napon mindig eljövünk.“

Az idegen nem kérkezkedett tovább, hanem magában azt mondja:

„Ilyen földesúrnak lehetnek csak ilyen jobbágyai “

Csokonay Vitéz Mihály.

A gazdag nemzetnek szegény poétája, és csak azzal vigasztalhatja magát a más világon, hogy utána még szegényebb poéták is voltak.

Hogy pedig a szegénysége még nagyobb legyen Csokonaynak, Debreczenben tűz támadt, mely a városban rémítőn pusztított, még pedig azon soron, hol Csokonayné asszonyomnak, Mihály úr édes anyjának alacsony kis háza volt.

Szegény Csokonayról ez időből a következő adomát csinálta valaki.

Csokonay látván, hogy édes anyjának kis hajléka nem sokára a lángnak martaléka lesz, szívében végtelenül elkeseredett, s a nagy téren senkitől nem láttatva az éji sötétségben, minthogy Debreczenben akkor

elég nagy sötétség volt, mondom, itt térden állva fohászodott az Istenhez.

„Uram s én Istenem, — mondja Csokonay egész buzgósággal, tekints le az égből erre a szegény poétára, kinek ebben az országban, a mint magad legbőlcsebben tudod, úgy is keserves kenyere van, — nézd a dühöngő tűzvészt, mentsd meg legalább az én kedves, öreg édes anyámnak házat.’

„Nem lehet! . . . mondja neki az Úristen megjelenvén, — hisz látod, édes Csokonaym, — mondja az Isten a már égő szentegyházra mutatva, — látod, már a magam háza is cg.

Midőn Csurgón tanítóskodott, akkor voltak a keszthelyi Heliconi ünnepélyek, melyeken az irodalom emberei tömegesen sereglettek össze. Az egyszerű poéta megelégedett azzal, hogy szerény bámulója legyen az ünnepélynek, tehát a hogy telett, az az gyalog ment el Keszthelyre, hol odaérkeztekor minden zug tömve volt, s így Csokonay, minthogy a kastélyba a világért sem mert volna menni, a vendéglőben nem kapott egyéb helyet, mint a bormérőrekeszben.

Ezzel is megelégedett Csokonay, s más nap korán reggel elment a várkertbe sétálni, s minthogy ez ünnepélyeknek fontosságát nagyon is belátta, lelkesülésének nem bírván ellentállui, a kerti asztalok egyikére ezt írta.

Festetics! itt voltam, mint árva poéta gyalog csak:

Ám de meztláb is szívesen itt vagyok én.

Csokonay Vitéz Mihály.

A gróf szinte korán fölkelt, hogy rendeleteinek pontos teljesítéséről meggyőződjék, s minthogy épen a kerti asztalok tisztaságáról is meg akart győződni, a friss írásnak is szembe kellett öltetni.

Meg volt lepetve a versek által, s minthogy a versek a jelen körülményre vonatkoztak; de úgy is azon friss volt, a gróf hirtelen visszafordult a kastélyba, azon gondolatban, hogy a rendezőhivatal tud valamit Csokonaynak megérkeztéről, azonban ott semmi nyoma sem volt.

A vendéglőbe sietett a gróf, de a vendéglős Csokonay nevű vendégről mit sem tudott.

„Nem szállt be ide tekintetes, tudós Csokonay úr? kérde a gróf szörnyen megczímezve, mi különben mindenkori szokása volt.

„A szobákban olyan nevű nincsen, méltóságos uram!“

„Hát hol lehetne? hisz mindenütt keresttem már azt a tekintetes urat.“

„Ha csak az nem lesz, — mondja a vendéglős, — ki a bormérőben van; mert más hely már nem jutott neki“

A gróf mindjárt gyanítja, hogy Csokonay van ott, mert csak poétaember elégedhetik meg oly szerény

zuggal, azért kocsisának inte, hogy csak járjon az utcza felől, maga pedig bement a vendégházba, hol Csokonay a bormérőben éppen csizmáját akarta föl-húzni.

„Szerencsés jó reggelt kívánok a tekintetes úrnak! mondja a gróf födetlen fővel, mire Csokonay csizmájának föl húzásával vesződvén, oda sem tekintve mondja .

„Hasonlóképen kívánom!“

„Tekintetes Csokonay Vitéz Mihály urat van szerencsém tisztelni.’

Engem úgy hívnak, — mondja a poéta elkészülvén az egyik lábbelivel, s mielőtt a másikért nyúlna, a gróf karon fogta, és a meglepett embert czipelni kezdé.“

„A tekintetes úrnak nálam a helye. —mondja a gróf a viláért el nem eresztve Csokonayt, az pedig megismerve a grófot, egyszersmint azt is tudván, hogy milyen különcz, csizmáját kezébe kapta, s mezeden láb-bal a kocsiba ült.

„Én gróf Festetics György vagyok.’ Mondja aztán a gróf, mikor már a kocsiban ültek.

„Mindjárt gondoltam, hogy kevesebb nem lehet, mint Gróf Festetics György, ki nia-gamféle szegény embert a bormérőben is megkeres.“

A gróf maga szobáját osztá meg a költővel, ki aztán csurgói székébe azon hittel ment, hogy kevesen

bár, de néhányan mégis vannak, kik a szegény magyar költőt böcsülni tudják.

Csokonaytól igen sokan ösmerik még azt a tréfát is, midőn a kálvinista pappal lement a pinczébe, hogy egy hordót csapra üssenek; de midőn már a dugó ki volt verve, akkor vették csak észre, hogy a csap meg föntmaradt. Csokonay fölszaladt a csapért; hanem a dugót is fölvitte feledékenységéből, a pap pedig saját hüvelykét dugta a lyukba, hogy a bornak folyását megakadályozza.

Csokonay fölérkezvén, a szomszádháztól egy pár fiatal emberrel találkozott, kik a vándorköltőt nagyon szívesen kérték, jöne át rögtön egy kis barátságos uzsonnára, s mindjárt át is vezették.

A pap azonban őrizte a hordót, várta a csapot, mit Csokonay azért nem hozott; mert a nagy tisztelet miatt végkép megfélekedett a tiszteletes úrról, s az már néhány óra óta várja Csokonayt egész hiúban, hisz most bujdosik a pohár, épen ajkához viszi, — de majd hanyatt vágja magát, mikor eszébe jutott, hogy tiszteletes gazdáját a pinczében feledte.

Az egész társaság felkerekedett a furcsa történetet bámulni, és csakugyan, a pap még akkor is a hordónál volt, s ujjával dugta be a lyukat.

Hanem egyszer aztán Csokonayt is megtréfálták; mert egy vasárnapi jó ebéd után kéri a pap, hogy a délutáni könyörgést végezné el. Valamelyik kópé az énekeskönyv helyett szakácskönyvet adott neki azon utasítással, hogy az illető hely már egy papírdarabbal meg van jelölve.

Csokonay fölment a szószekre, de még mindig az ebéd alatti jó italok hatását érezve, és csak akkor jött egészen magához, midőn az elcserélt könyvből olvasni kezdte hangosan: Eczettel, olajjal és tormával, ... a) mint az ételkészítésről írva volt,) megkínoztatott Úr Jézus Krisztus, — teszi hozzá, hirtelen észrcvén a gazságot, de mégis jókor kivágta magát, és épen ezért máskor mindig hűségesen megnézte a kezébe vett könyvet, hogy valaki megint meg ne tréfálhassa.

Nyughatatlan vére nem tőré c köteléket, s a csurgói oskolát megint odahagyá, pedig ott napi szükségie fődözve valának, — mint társai mondák.

„Megyek!” . . . mondja Mihály gazda beállítván az igazgatóhoz.

„Jól van, Mihály öcsém, — hagyja helybe az igazgató, — de mikor jó megint vissza?”

„Azt tartom, soha!”

„Isten úgyse tréfál, kedves uramöcsém.“

„Én meg Isten úgyse nem tréfálok, kedves urambátyám; hanem megyek ebben az órában.’

„Nem sajnálja, öcsém, ezt a kis biztos hivatalt melyből mégis csak megélhet.“

„Nyűg az nekem, hogy lekötve legyek.’

„De az élet, — az élet, — édes öcsém!“

„Az élet, urambátyám, ördögöt sem ér; ha lelkem a tanítószékhez le van kötve.’

„Uramöcsémen meglátszik, hogy poéta.“

Csokonay vállat vonított.

„Édes barátom, — kezdi megint az igazgató, — lássa, még a versnek is kiszabott mérték szerint kell menni.¹

„Igaz!’ — hagyá helybe Csokonay, — hanem én nem vagyok vers; hanem p o é t a !“

S ezzel odahagyta Csurgót.

Szerencsy István

ki r. s z e m é l y n ö k .

1847-ben nagyon megharagudtak rá; hanem azért volt idő, midőn alsóházi elnöksége daczára nagy népszerűsége volt.

Ő sem igen mulasztotta el, hogy tréfát csináljon; ámbár neki is befeleltek elégszer; — de ezt ő mindig úgy tekintette, mint ütközetben a karczolást. Jurátusokkal meglehetősen goromba volt; hanem, ha jó kedve volt. azokkal is elbolondozott. 1850-ben halt meg jószágán, hol meglehetősen unalmas napjai voltak.

Ugyanezen faluban lakott E,i, s ő excellentiája, kit egy hajdani alispán meglátogatván azt mondja:

„Mégis szerencsés excellentiád, legalább nincsen egyedül a faluban, hisz Szerencsy excellentiája is itt van.”

„Jól van, jól, amice, — felel a másik, — persze, hogy itt van; hanem, lássa, amice, ez az ember irtóztató sokat fe c s e g!”

Elvégezvén látogatását a volt alispán, ment Szerencsyhez, ki nagyon szívesen látta a váratlan vendéget. Beszélgetés közben a vendég ennek is azt mondja:

„Mégis szerencsés excellentiád, legalább nincsen egyedül a faluban, hisz E . . . s excellentiája is itt van.”

„Jaj! — kedves barátom, — mondja Szerencsy, — ne is hozza elő, hisz jó ember ugyan az Istenadta, hanem más ember nem is beszélhet mellette, annyit fe c s e g!

Egykor Bécsbe ment Szerencsy, ez útra magával vitte irodájának úgynevezett kiadóját, ki akkori szokás szerint az alkalmazott 10—12 jurátusnak fölügyelője, s épen ezért választott, derék fiatal ember volt.

Azon időknek meg volt azon kényelmük, hogy ilyen magas állású egyén kivált minden útlevel nélkül ment Bécsbe, s épen ezért midőn a vonalnál megállíták, kérdi a rendőr.

„Ver sind si?”

„Ich bin der Personal.“

„Dumme liede, . . . ordit közbe a másik, — Jeder hat sein Personal, — mit vem reisen Sie?”

„Mit den Herrn!” mondja Szerencsy kiadójára.“

mutatva, ki egyszersmint jurátus is volt, az az hivatalos nyelven: királyi táblai hites jegyző.

„Ver sind si?“ kérdi most amazt is a rendőr.

„Ich bin beedeter Notiir beim Königlichen Tafel.“

Fordítja németre a jurátusnak hivatalos címét, mit a rendőr nagyon is respectábilis hivatalnak gondolván, tisztelettel kérdi.

„Stehen euer Grnaden gut für den alten?“

„Ja!“ Felel nevetve a jurátus.

„Passirt!“

A pozsonyi országgyűlések vezetésében nagy érdeme volt, mit részben annak is köszönhetett, hogy a nagy türelem mellett a gorombaságnak is hasznát vette.

Egy szónokkal meglehetősen pokrócz szóváltása lévén, az illetőnek nagy csudálkozására gyűlés után magához ebédre hívatta. A szónok megfoghatatlannak tartá e meghívást a gyűlésbeni szóváltás után. végre elszánta magát, hogy ennek okát megkérdezi.

„Engedelmet kérek excellentiádtól; de a mai szóváltás után nem vártam hogy ebédre hívasson excellentiád?“

„Ha már épen tudni akarja barátom az okát ezen meghívásnak, megmondom.“

„Bizony kíváncsi vagyok.“

„Lássa, barátom; — épen tegnap mondta nekem a nádor, miszerint azt mondák neki, hogy nálamnál gorombább ember nincsen. Én jól tudom, hogy ezt ki mondta? — én ezen embert ma a teremben láttam épen akkor, midőn ön nekem oly keményen befelelt, — s én önt most hálaból hívtam meg; mert ma be lőn bizonyítva, hogy nálamnál gorombább ember is van! Tessék, üljünk az asztalhoz; mert elhűl a leves.

Censurák alkalmával ezek voltak az ő furfangos kérdései:

1-ör. Uramöcsém, — mondja a fiatal embernek, — ha maga fölmenne a szent Gellérthegyre, s onnét lenézne Budapestre, mit látna *j u r i d i c e*?’

Felelet: Személyeket és dolgokat. (Personas et rés.)

2-ör., Meg tudna é nekem mondani, uramöcsém, — hogy mit csinál az alispán?’

A fiatal ember nagyot néz, azt gondolja, hogy ő excellentiája bizonyosan többet ivott, mint kellene: hanem a personalis segíti a fiatal embert:

„No, csak gondolkozzék uramöcsém, talán eszébe jut, hogy az alispán hatalmánál fogva olyant cselekszik, mit más nem igen tehet.’

„Reponál!“ mondja a fiatal ember egy pillanatra eltalálván az alispán jogát.“

3-or. Vigyázzon barátom, — mondja a personális a harmadiknak, ki előre föl volt jelelve, mint olyan, ki a táblai ülésekre nem szokott eljárni, — nem tudom, (de hogy nem tudta) eljárt e ön szorgalmasan a táblai ülésekre, — na, de majd megtudjuk a feleletből, — mondja meg nekem, a királyi táblának asztala milyen színű posztóval van behúzva, mikor halálos ítéletet mond ki?

„Feketével!“ szól a fiú egész bizalommal, pedig biz az mindig az a zöld, a mi máskor, s a fiatal ember még egy negyedévvvel tovább ülhet Pesten.

B.....i, a híres verekedő, a pozsonyi küszködések miatt mint jurátus a királyi tábla elé idéztetett, még pedig a szokásos minták megtartása mellett, valóságos diplomái alakú és szörnyű nagy pöcsétes levéllel, melyben meg volt írva, hogy ékkor és ekkor okvetlenül megjelenni köteles.

Az nem volt beleírva, hogy miért; tehát B. úrfi hazuról Pest felé vévén útját, pénzben megszorult, tehát el meg egy pénzkupeczhez, megmutatja a nagy pöcsétű levelet, melyben világosan meg van írva, hogy ekkor és ekkor, épen egy hét múlva a zsidóval talál

kozás napján tartozik megjelenni — kéri B. a kupeczet, adjon neki 200 pengő forintot, mit ötödnap múlva okvetlenül visszafizet jó kamattal, zálogul adja a nagy pöcsétű levelet, mely nélkül ő ott meg nem jelenhet; azt pedig láthatja Mózsés gazda, hogy ő neki ott kell ám akkor lenni.

„Kétszázra háromszáz!”

„Jól van Mózsés gazda, csak ne várákoyztasson.“ Sürgöli B, s a 200 forintot zsebre rakta, s úgy elbúcsúzott, hogy Mózsés mai napig is várja.

Midőn már fél év is elmúlt, a zsidó panaszra ment a personálishoz, — azonban jó helyre ment; mert senki sem volt olyan nagy ellensége a jurátusoknak kölcsönző zsidóknak, mint épen Szerencsy.

„Hát mire adtad neki a pénzt?”

„Egy válthura, meg erre a zálugra;“ hebeg Mózsés fölmutatván az idézőlevelet.

Szerencsy rettentőt nevetett, s azt mondá:

„Szívesen adnék magam is 200 forintot annak a gaz kópének, csakhogy így lefőzte ezt a vén gazembert.

A zsidó savanyó képpel ment el, és soha sem ment többé panaszra a personálishoz.

Szerencsy, mint elnök, bizonyosan ritka ügyes ember volt; népszerűségét pedig altalában mindig bírta, a mi nagy szerencse volt a régi pártok életében, hol vagy egyik vagy másik fél mellett okvetlenül kelle érdekelnie magát.

Nálunk az elnöknek már csak azért is sokat kelle elnyelnie, hogy gyanítólag párthoz tartozott, s az ilyen oldalvágások oly bizonyos bevételei voltak az elnöknek, mint a régi hivatalos nyelven az *a c c i d e n t i a*.

Két villámhárítója volt Szerencsynek, még pedig:

1- ör az, hogy mint magyar soha sem tett olyat, mi ez eszmével ellenkezésbe jöhetne.

2- or pedig, ha rákerült, átkozott goromba volt. Juratusnak jobb főnöke nem volt Szerencsynél, s az egész testület előtt az „öreg“ valóságos tekintély volt akkor is, midőn ugyanazon juratusok legfőnebben hirdeték, hogy: a *t e k i n t é l y e k k o r a l e j á r t*.

Juratusaival egész a bizalmasságig ment, s ezek egész bizalommal járulhattak hozzá.

Az egyik letévén az ügyvédi vizsgálatot, *k i t ű n ő* helyett csak *d i c s é r e t e s t* kapott.

A fiatal ember ezért elkeseredve elment Szerencsyhez, hogy a dolog miatt panaszt tegyen.

„Mi baj úrfi?“ kérdi Szerencsy a savanyó képű fiatal embert.

„Bizony haj ám, méltóságú» uram, mikor kitűnő helyett csak dicséretet kap az ember.“

„Nos, mi baj volna abban?•

„Hogy menjek én most haza ilyen osztályozással?“
Békételenkedék a juratus.

„No, megállj csak, — majd megvigasztallak mindjárt, — beszél Szerencsy, s az oldalszobából némi várakozás után kihoz egy jól megsárgult pergament-ívet.

„Lásd, — folytatja a személynök kiterítve az asztalon saját ügyvédi oklevelét, mit annak idejében kaptam, — én még dicséretet sem kaptam, csak „elegendőt,“ — nézd meg jól, . . s yme, én mégis — personális vagyok!”

Kölcsey Ferencz.

Kölcsey nőtelen ember volt (ez az egyetlenegy rász tulajdonság, mit e nevezetes emberről mondhatunk) hanem annál inkább szerette testvérének gyermekeit, kik Debreczenben jártak oskolába, s ha jól mondák, Obernyik volt nevelőjük.

Szegény Károly barátunk, az Isten nyugossa meg, akármennyit vesződött a gyermekekkel, nem volt haszna; mert olyan tölcser még nem volt, melylyel fejükbe tölthette volna a tudományokat.

Obernyik nagyon röstelte a dolgot; mert tudta, hogy Kölcsey el fog jöni, s a gyermekeket bizonyosan ki fogja kérdezni, minthogy úgy is történt.

Előlről, hátulról, minden felől forgatta Kölcsey a könyveket, hogy már egyszer olyan kérdést találjon, melyre kedves öcscsei felelni tudjanak; de csak

nem talált. Obernyik sültfőtt, mintha épen ő volna e tudatlanságnak oka, és szörnyen félt azon pillanattól, midőn Kölcsey kérdőre veszi.

A fiuk kimentek, Kölcsey mélyen elszomorodva fordult Obernyikhez ezen szavakkal:

„Kedves öcsém, velük van mindig?“

„Egy perczig sem megyek el tőlök.“

„Magyarázza nekik a tanulmányokat?“

„Majdnem tudószakadtig, emberségemre mondhatom.“ Felel a másik egész meggyőződéssel, mi Kölcseyre is megtette a hatást; mert feddeni akarván a tanítót, nagyon kurtán beszélt, — de midőn amannak böcsületes arcát látta, szelíden kérdi:

„De látja ön, barátom, hogy semmit sem tudnak, akármelyiket kérdem.“

„Fájdalom, igaz!“

„Tehát mi lehet ennek az oka?“

„Én nem tehetek róla, tekintetes uram, ha az egész Kölcsey famíliának esze mind a tekintetes úrba szállt.“

Kölcseyt e felelet úgy meglepte, hogy tovább nem kérdezősködött.

Kölcsey gyakran beszélte, hogy követkorában elégszer volt alkalmja a nádorhoz menni, s nem rit-

kán a követek ilyenkor az előszobában nagyon összesereglenek.

Ritka embernek van kedve várakozni, így a követ uraknak is; így mindenik szeretett volna minél előbb bemenni, s e miatt a tolakodás igen nagy volt a hon atyjai között, alig gondolván a méltányosságra, hogy az menjen be előbb, a ki előbb jött.

Kölcsey néhányad magával szerényen hátrahúzódtott, nem akarván magát taszigáltatni, azonban mégis röstelte, hogy már azok régen bennvoltak, kik utána jöttek.

„De már taszigálódásra kerül a dolog!” Mondja Kölcsey a dúlongókra mutatva, mire Antunovics Albert a colossális termetű bácskai követ, ki szinte Kölcseyvel várakozott a jó szerencsére, végtére megunván a gyengédtelenséget, s a dulakodókhoz szólva mondja:

„Urak, — jobb lesz, ha sort vártok; mert ha taszigálásra kerül a dolog; én egytől egyig kitaszígálak: s a legelső ajtónyílás enyém.”

Erre aztán vége lőn a dulakodásnak, s Kölcsey még jókor a nádorhoz jutott.

Az 1832-iki országgyűlésen a cancellár fogadván a követeket, Kölcseyre is került a sor.

„Kölcsey Ferencz!” mutatja be őt a személynök a cancellárnak.

A cancellár hallott valamit harangozni a Kölcseynévről, műértő képpel mondja:

„Fia az író Kölcseynek?” kérdi a cancellár.

„Maga is író.“ Mondja rá a személynök.

„Igen, — hagyja helybe a cancellár, — a derék apának szinte derék fia.“ Jegyzi meg kegyesen a nagy úr, nem akarván tágitani előbbi állításától, s így az apát is írónak sorozta be.

Kölcsey hazamenet nevetve monda:

„Furcsa emberek ezek a nagy urak, úgy hozzá szoktak az ösökhöz, hogy még azt sem hiszik, hogy más szegény ember maga lehessen író; hanem azt vélik, hogy az apja is az volt.“

As 1830—36-iki országgyűlésen még nem volt kifejlődve a pártok élete annyira, hogy akár egyik, akár másik fél egy tökéletes és következetes egészset mutatott volna; mert egyik az egyik kérdésben nagyon is szabadelvű; a másikban pedig nagyon is mérsékelt volt

Az úrbér lévén szőnyegen, igen sok földesúr a viláért sem akart engedékeny lenni saját körében, míg aztán a papok dolgainak elintézésében ismét oly reformokat indítványozott hogy mindenki elcsodálkozott.

Így történt, — mint Kölcsey naplójában is írja, — hogy báró M..... az úrbéri dolgokban semmit

nem engedett, a papok ügyeinek tárgyalásában pedig annyira ment, hogy még meg is házasította volna valamennyit; csakhogy ezt a liberális bőkezűséget sehogyszem bírták megegyeztetni úrbéri fukarságával.

„Bizony furcsa liberalismus ez!” Sóhajtott föl Kölcsey.

„Hát kell több felvilágosodás, mint a mennyi van b. M. . . . -nak a papokrólí iratában?”

„Igaz, — felelt Kölcsey, — de, kedves barátom, tudni fogod, hogy a báró földesúr, és nem p a p . ’

„S aztán?”

„Aztán, . . . folytatja Kölcsey, ... a ki nem pap, nem sokat törí fejét, mit csinálnak a papok, ha új helyzetbe tétetnek; ezt a báró sem gondolta meg, azért olyan bőkezű; de mint földesúr annyira meg van elégedve jelen állapotával, hogy a legkisebb változástól is fél, ... és . . . . ’

„Barátom, — mondja a másik lángragyúlva, — nem félsz, hogy párviadalra hívnak.”

„Nem tehetek róla, ... de ámbár vagdalkozni nem tudok, és lőni sem lőttem egy verébfíút is; azonban ha épen meg kell lenni, hát egy pár itcze vérrel több, vagy kevesebb, mindegy; hanem azért mégis bajos lesz am tagadni azt, hogy a való való.¹

Kölcsey naplójából egy kis jellemzést írök ki, az 1830—6-iki országgyűlésen előfordult három híres

szónak értelmezéséről. Minden korban fordulnak elő jellemzetes szavak, s ezen egyes szavak majdnem magukban foglalják a kornak történetét épen úgy, mint a k eleti háborúban a „Redan“ vagy „Mamelon.“

„És mivel a junctim most ismét előjött, lehetetlen lelketek épületére meg nem mondanom; miképen e folyó országgyűlés lexiconában három kiváltképen nevezetes szó él és mozog!“ Mondja Kölcsey.

Egyik a csak imént említett junctim; másika k o r s z e l l e m ; harmadik, p e r e x e r p t a .

J w n c t i m , ez pythagorási titkokkal teljes szent szó. Mert hármát adunk, és hármát akarunk venni, hármát egybekötve adunk, és hármát egybekötve akarunk venni; háromért egybekötve élünk és halunk, s hú ónból különszakasztva egyetlen egyet is elfogadni nem akarunk, ha mindjárt a parasztnak, kiért mindezeket munkáljuk, éhen hellena is meghalni. Ezt öt éves kis emberben hívnák makranczosságnak; negyven éves férfiban mondják állhatatosságnak.

K o r s z e l l e m , ez egy valóságos parvenu. A szellem szó épen huszonnégy esztendő, k o r - r a l összetéve alig hús; és ime országgyűlési rangot nyert annyi soknak felette, mik már a tizenhetedik században születtek. Mind ez a deinokratiai veszedelmes csapongástól ered; mely sem régiséget, sem születést, sem jogokat nem tisztel. Azonban mégis csak valljuk meg:

a szó mágusi erővel bír; s gyakran mindent kipótol, a mit csak az ékesenszólás megkíván. Mért való, a mit állítok? mert a korszellem javálja. — Mért kell tenni, a mit kívánok? mert a korszellem parancsolja. — Mivel értesítem a ltinni nem akarót? Korszellemmel. — Mi által indíthatom szánakozásra a kemény sziviit? Korszellem által. Túlágokat mondok? Korszellem. — Időre, helyre, környülményre nem vigyázok? Korszellem. Óhajtom, hogy minden legyen; de munkám s költségek nélkül? Korszellem. — Tanítok; de tanulni nem akarok? Szólok, csak hogy a napkönyvben álljon? Más beszédét elvárom, hogy egészen különbözőről tegyek szót? Tisztádon tiszta korszellem!

Per excerpta, ez a per excerpta, édes barátim, oly dolog, a mit dialóggal fogok megmagyarázni.

Ministerium, (ilajtáskával és szemüveggel) Vegyéték uraim, a királyi előadásokat! Ezeknek egyedüli célja a ti boldogságtok, (köhent). Ezeknek fekiigyetek. Per excerpta semmivel időt ne töltsétek. (Szippant) Hiszen mind t kilencz munkálatot majd megcsináljuk. (Orrát megtörik) A két elsőt végezzétek el. A házitárt, meg az országgyűlési napi bért (gondolkozik) a ti nagy lelketek bizonyosan saját zsebitekből sajnálni nem fogja. (Félrenéz és mosolyog.)

Oppositio. (Vastag bajuszzsal, attilásan, pantaló-

ban). Mit? előadások? Ó, a mi előleges sérelmeink előhbvalók: Házi tár? napi bér? Valóságos per excerpta! (mutató njjával pipájába nyúl). Hm, per excerpta semmit! (köp). Az előlegesek! aZok kellenek. Meg a nyelv! (füstöt ereszt). Az iskolákról kell gondolkozni; napkönyve legyen a főrendeknek; Miklós császár ellen insurrectio: (egyengti magát). Jamajkával s déli Karolinával szabad kereskedés (hunyorg); meg mi magunk akarnánk Konstantinápolyban követet tartani (kalpagját megnyomja); aztán teringettét! mi nem fogjuk a fii lírás alá tenni aszót: j o b b á g y (szomszédja mellé ül és suttog).

A nép. Vivat!

Ministeriiuu. (sántikálva lépeget) Méltóztassanak meggongondolni: ha nem egészen per excerpta dolgoznak-e? (megáll). Menjünk az egészbe, (hátralep). Majd előjön minden a maga rendén; a napi bér.-----

Nép. (zúgni kezd).

Oppositio. Per excerpta nem kell! (mellét megüti).

Nép. Vivat!

Ministerium. Kérem, értsük meg egymást, (to-bákkal kínálkozik). A szó: p e r e x c e r p t a , azt teszi: —

Nép. Per excerpta semmit!

Oppositio. (tobákat vesz) Igen jó tobák! (prüsz-szent).

Ministerium. Kedves egészségére!

Nép. Mily emberségtudó! Vivat!

Oppositio. (az excellencznek mélyen meghajtja magát).

Nép. (suttogva) Meghajlott; meg van vásárolva.

Ministerium Per excerpta, édes jó uraim,; izz teszi, mikor a Karok és Rendek egyebet akarnak, mint az előadásokban vagyon, (fejét magasán tartja).

Oppositio. (föhláll, és sarkantyúja megakadván, tán-torog).

Nép. (nevet).

Oppositio. Szedteveltét! mindjárt elvesztem a tapsot, (nagyon) Mit? per excerpta az, mikor valaki egyebet kivan, mint én akarok; én pedig csak a törvényt akarom (a nép felé int).

Nép. Vivat!

Ministerium, (haragosan) Én nem engedek; a királyi jog szent! Az urak per excerpta nekem nem dolgoznak, (egyet toppant).

Nép. (suttog).

Oppositio. (szomszédihoz) Mit teszünk urak?

Egyik szomszéd, (lassan). Hiszen a ministerium csakugyan per excerpta beszél.

Második. De ugyanaz oppositio nem épen úgy *teszen-e?*

Harmadik. Egyeztessük a dolgot, uraim!

Oppositio. Nem bánom! mienk maradjon; ministeriumé vesszen, (szélllyel néz).

Közelállók. Vivat!

Ministerium. A gyűlésnek mára vége! (Oppositiohoz lassan) Jó uram, egy kis ebédre! Lesz pezsgő is.

Oppositio. (bajuszát megtörli) Teszem udvarlásomat.

Egy a népből. Ugyan édes urak, mi az a *percepta*?

Prókátor. Az, édes barátom, oly csudálatos lény, mely van és nincs, áll és nem áll, jó és rossz, igaz és nem igaz.

Előbbi. Már azt értse a manó!

Prókátor. Csak így van, ha más teszi; nincs, ha én. All, ha én teszem; nem, ha más. Jó és igaz nálam; rossz és nem igaz másnál.

Közelállók. Vivat!

A mai kerület valamivel csöndesebb volt; de végzés nem több. Ismét csak két §.-on gázoltunk által, mindeniken valamit változtatván. E két §. az ötödik és hatodik vala; s így következik a hetedik, mely a

jobbágy-telek haszonvételének szabad eladhatásáról tanít.

Mivel ez sarkalatos; mivel ez oly alap, melyen az adó-fundus bizonyos volta a paraszt fölemelkedésének első lépcsője, a fölmentés rendszere, s a tulajdoni jog épülnek: szükség előkészülettel nyúlni hozzája.

A tegnapi lármás conferenzia minden alkalmat elzárván, ma Wesselényinél huszonhárom megyei követ jelenlétében tétetett a kérdés: mit kezdjünk a hetedik §.-sal, hogy el ne sülyedjen?

Szavak es ideák jövőnek sorba: szabadadásvevés, fölmentés, tulajdoni jog s birhatóság.

De mi leszen, ha mindezek említésbe jönnek? Egyik a beszédből nem fog kigázolhatni, másik a soktél öszszerezzen, s keveset sem ád. Elvégzők azért: maradnánk a szabad adásvevésnél; s míg ezt megállítva nem látjuk, minden egyebet hallgassunk el.

Egyebet nem lehet azonban nem említeni. A §-ban földesurnak és közönségnek telket venni tiltatik. S miért? Természetesen az adó-fundus fogyasztásának elkerüléséért; nehogy a telek ez utón vagy majorsággá vagy kézfőiddé változzék. A cél igazságos. Defoldesurtól, de nemestől veszünk el jogot, mit adózónak kivívni akarunk? Wesselényi azt gondold: engedjük meg a vételt kifogás nélkül; de föltétellel.

S e föltétel?

A földesúr a vett telket egész kiterjedésében megnépesíteni köteleztessék.

De így a földesúr a vételből mi hasznot vészen?

Lesz népes telke.

Azaz . jobbágytelke, mint eddig volt.

Természet szerint.

Lesz esze, hogy azért, a mié már van, pénzt nem ad.

Nem.

Tehát venni nem fog.

Nem

Tehát a törvény anyyi, mintha nem is hozatnék.

Nem épen; mert a foldesur kirekesztve nem lesz; és még sem vészen; s így a földhöz ragadt teher kérdése elmellőztetik.

Ezt a német Spitzindigkeiteknek hívja:

Igen is; de meg kell jegyezni: egy latnyi német Spitzindigkeik még is túrhetőbb; mint száz mázsányi magyar zavargás, mi különben következnek.

Pozsony. Január 25. 1800.

Tizenegykor kerületi ülés; előülők Liptó és Gömör; napi rend: a tegnapi kezdett viszonzület.

Ezt látjátok és olvassátok, miképen elég rendben van ide fölírva; de ne gondoljátok, mintha e rend a kerületi ülés rendének symboluma lenne. Mert az ülés ugyan egyike vala a legzajosabbaknak. A viszoniizetelenen ugyan végig mentünk; holmit megigazítani rendeltünk; de egyszersmind a lárma miatt kábult fővel jövének ki; s minthogy magunkat hibásaknak természetesen nem ismerjük, az előlülőket kárhoztattuk.

Hiszen, uraim, nem mondom én, hogy minden előlülő Niczky és Deák; de hat oly gyűlés, mely az ország választottaiból áll; nem tudná magát magában is rendben tartani?

Nem;

S ha merem kérdezni: miért?

Mert látja uraságod szemeivel, és hallja füleivel, hogy nem!

No, no! az okoskodás ugyan a logica szabálya szerint hibás; de minden esetre kézzel fogható. Ajánlom magamat.

Pozsony. Január 26. 1833.

Ültem és írtam, midőn ablakom alatt, az estveli alkonyban muzsikai hangok zendültek meg. Néhány jókedvű ifjacska volt, kik a Czinka Panna és Hihnrinem-

zetségéből származott, a a mindennapi kenyér után indult hangművészektől-e vagy hanggyártóktól kísérvé, a szatmári követ füleinek egy kis vigalmat szerezni jövének. Köszönöm uraim; de ha az en beszédeim is ily csikorgók, mint a ti czigányaitok vonóji alól jövő hangok; úgy és és ők szerencsétlen művészek vagyunk. Azonban, ez hazai dicsőség. Isten neveljen bennünket minden jóban!

Pozsony. Január 27. 1822.

Az egyszeri asszonyka az egyszeri püspökhöz panaazzsal járult; mert, úgymond, ő imádkozni nem tud.

S hogyan? kérdé az egyházi úr.

En úgy akarnék pedig! folytaié az asszony; de valahányszor kezdem, egyszerre elfogódom; s egyebet nem tehetek a sóhajtásnál: oh!

Jó asszony, felelt a püspök, te tudsz imádkozni: és jobban, mint én!

E történetecske jut eszembe most, midőn az est órájiban reggeli érzeményimre visszagodolok.

Halljuk!

Nem! édes barátim! Ma 19-ik van; s e nap az én honnmaradottimnak szent. Az a mi szent, annak emléke szíóívben zárva marad; a legfőlebb is, mint hallátok,

egyetlen egy sóhajtással lebben ki. Azért, uraim, Isten hozzátok; ma számotokra szavaim nincsenek.

Pozsony. Január 28. 1833

Emlékezzetek Révaira, kinek e nap szent. De én tudom, ti minden egyébről gondoltok, csak a nagy férfiúról nem, kinek ti és gyermekeitek és unokáitok ezer iziglen oly sokkal, oly kibeszélhetetlrm sokkal tartoztok?

És tevétek-e valamit, mivel e tartozást, bár kis részben, teljesítettétek volna?

Nem, édes barátim, ti mind eddig nem tevétek semmit!

S talán épen ábrándozónak vélitek az országgyűlési követet, kinek a legelőről szóló cikkely mellett, a vers- és gramatika-faragó ember is eszébe jut?

Isten, és az ő szentéi bocsássák meg nektek © vétkeket; de én azt hiszem. a férfiú, ki vívott a nyelv ellenségeivel, mint Ilerakles a lernai kígyóval, ki éjeket virasztott, s vándorlónak lón e földön, hogy titeket saját kincsetekkel megismertessen; ki többre böcsülte az igazságot, mint éltenyugalmát; ki koszorú reménye s kitűzött díj nélkül küzdött, hogy nektek csillogó pályát készítsen — a férfiú, mondom, érdcinc-léné már egyszer: fordítanátok figyelmet reá

Higyétek el, míg azt nem teszitek, migazokat, kik mindent értetek csináltak, nem tisztelitek, áldás nélkül fogtok maradni: mint a nép, mely profetáját, s megváltóját halálra üldözté.

Azonban, ti nem szeretitek az igazságot hallani; ti hamis próféták által el vagytok kényeztetve; vakok takartok maradni saját javatok s jóltevőitek iránt.

Ám lássátok!

Herczeg Kopácsy József primás.

A legszegényebb sorsból a legmagasabb rangok egyikéig jutott el e férfiú, ki hunnyászkodást sehol nem mutatott; hanem mindenkor emelt fővel és a lelki erőnek diadalával törte meg útját. Midőn az esztergomi primási szék oly sokáig üres volt, a közvélemény Kopácsyt remélte utódául Rudnaynak; de mint hasonló esetben mindig, úgy itt is sok ellenség támadt, pedig Kopácsy a hercegi méltósággal járó primatiát csakugyan nem kereste.

Metternich magához hivatá a hunnyászkodni és koldulni nem akaró büszke magyar papot, ki a pázmáni széknek sok böcsületet hozott, — s a minister bizalmasan azt mondja Kopácsynak.

„Önnek igen sok írigye van!”

„Harmincz éve dolgozom azon, hogy minél töb-

ben legyenek.“ Ekkor látta a minister, hogy e vádnak tett kérdést csak büszkeségnek tartja, nem hallgatott többé az irigykedik fondorkodására, hanem kinevezését elrendelé.

Biz én most már nem tudom megmondani, kovávaló plebánus neveltette Kopácsyt, de az bizonyos, hogy midőn püspöki székét Veszprémben elfoglald, s a megyebeli papság a szertartásos kézcsokolásra bejött, egykori nevelőjének elébe kocsizott, és ő csókol t neki kez et.

Egykor nagy ebédet adott, s észrevette, hogy valamelyik káplán, ki szinte részesült a meghívásban, nagyon kereste az utolsó helyet, mi egy szegény káplányt megillet; de csak nem bírta azt eltalálni.

Észrevette ezt Kopácsy, és megközelítvén a káplányt, mosolyogva mondja:

„Csak ülj le bátran, édes fiam, ott az utolsó hely, a hol te ülsz.“

A veszprémmegyeci gyűlésen H ... . (egykor kapitány) mindenkori ellensége a papoknak, nem mulasztott el egyetlen alkalmat, hogy a papságot ne gúnyolja, és épen egyszer Kopácsyval szemközt állva mondja

„Szja, uraim, nem tagadhatjuk, — midőn apáink arról tanakodtak, hogy fiaikat micsoda pályára ereszszék, rendesen így okoskodtak: ez a fiút nagyon szereti a hasát, legjobb lesz papnak.’

„Igaza van a tekintetes úrnak, — felel Kopácsy rögtön, hanem egyet elfeledett mondani a tekintetes úr (a ki mint főlebb is mondám, hogy egykor kapitány volt) hogy a másik fiúról meg azt mondák ez a kölyök vásott, mint az ördög, tanulni nem akar, tehát jó lesz katonának!“

Kopácsy a herendi porcellángyárnok Fischer Móricznak kitűnő pártfogója volt, és egyik megrendelést a másik után tette, hogy a nagy szorgalmú embernek minél több ösztönt adjon.

Ezt valaki bizonyosan megirigylette, s nem röstelte Fischert a kegyből kiejteni.

Kopácsy végtére megunt a dolgot, s föltette, hogy előkerülendő alkalommal ez áskálódást visszautasítja.

Meg kell még jegyeznünk, hogy az illető egyén nem volt valami közönséges ember, s így pusztá félbeszakítása a beszédnek alig lett volna helyén.

„Méltóságod csak minden áron előtérbe viszi ezt az embert?“ Szólamlik meg újra Fischernek ellensége.

ki hihetőleg töltette magában, hogy addig nem nyugszik, míg Kopácsyt el nem idegeníti tőle.

„Tehát ön Fischert nem méltányolja?” Kérde Kopácsy.

„Őszintén szólva, n e m .”

„Legalább mondja meg ön az okot.”

„Elég abból annyi, hogy ez az ember — zsidó.”¹

„Csak annyi a baj, — mondja Kopácsy karonfogván a békételet, s az átellenben lóggó gyönyörű Salvator - képet mutatva neki, kérde:

„Ösmeri ön e képet?”

„Ó igen, — ez a megváltó.”

„Micsoda nemzetheti volt?”¹

„Z s i d ó.”

„Ha ön egyéb okot nem tud Fischer ellen. úgy megenged, hogy e jeles magyar művészt tovább is kitüntetem.”¹

Ugyan Kopácsynak volt még Fischerrel egy megemlézésre méltó dolga.

A herczcgrímás megrendelte Fischernél József nádornak képét porozdlánra: s az árt huszonöt darab aranyban állapíták meg.

A kép készen lőn, még pedig oly kitűnő szerencsével. hogy a herendi gyámok leghíresebb készítményeit is túlhaladta, s a jeles gyárnak nagy örömmel

sietett Esztergomba, hogy a képet megrendelőjének bemutassa.

Kopácsy nagy meglepéssel fogadé a képet, s a huszonnégy darab aranyat lefizeté; de a képet is visszaadá:

„Nem szabad e képet megtartanom, ez oly jeles, hogy ünnepiebb alkalomra használandó.⁴

Fischer elvitte a képet, néhány évig magánál tartá, s előkerült alkalommal bemutató azon vendégeknek, kik Herendet művészi szempontból keresték föl.

Később Fischer Bécsbe is elvitte a képet, mégpedig épen azon időben, midőn József nádornak leánya a brabanti herczeggel egybekelendő volt.

A belga követ meglátogatván Fischernek raktárát, e képet is megnézte.

„Fischer úr ... szólítja meg hazánkfiát, . . . ezen arczképnek hasonlatossága megfelel az eredetinek?’

„Arról excellentiád meggyőződést szerezhetsz magának, palotájába küldendöm, hol vendégei megösmérik.^u

Úgy történt, s az ösmerős vendégek nem győzék dicsérni a képet.

A követ alkuba bocsájtkozék.

„Nem szívesen adom el e képet.’ Válaszol Fischer a követnek kérdésére.

„Meghiszem, — folytatja a sürgést a követ, — hanem egy rendkívüli alkalomból hiszem, hogy ön, mint magyar, nem vonakodik e képtől megválni “

„Bizonyosan nem! — Mondja Fischer némileg gyanítva, hogy a követ mit akar.

Ezen kép a fő herczeg asszony teremébe helyeztek épen azon pillanatban, midőn esküvőre ment. — Apját ezredének öltönyében lerajzolva látván, — gondolt szülőföldjére — M a g y o r o r s z á g r a !

Midőn Kopácsy esztergomi érsek és primás lón, a káptalannal mindjárt a legelső heti n megösterkedett; hanem a nagyon is magyar primás hamar észrevette, hogy a káptalan tagjainak legtobbnyi idegen nevűk van.

Valamelyik veszprémi kanonok eljött Kopácsihoz Esztergomba, hogy a tolok elvált főnököt meglátogassa, — bizalmas beszede ereszkedtek, s utóbb az esztergomi káptalanról is előjött a szó.

„Milyen emberek a káptalanbeliek?‘ Kérdé aveszprémi kanonok.

„Gondold el, — mondja a primás szívéből kaczagva, az egész káptalanban két magyar ember van, az is az egyik német a másik pedig tót.“
(Értsd: Németh, és Tóth.)

Midőn az esztergomi főegyház építésének folytatását átvette, mindenfelé tudakolódzott a legjelesebb művészek iránt, kikre a főstészeti részt bízni fogná.

A választás az oltárképre Grigolettire esett, ki mint tudjuk, az oltárképet közmegelepítésre, tehát túl a várakozáson gyönyörűn fejezte be.

Sokkal nehezebb lőn a freskofőstésznek megválasztása; mert itt az ajánló tekintélyek nagyon szétágaztak, végre azonban egy bécsi művészben megbízott

A művész eleinte igen simuló volt, és Kopácsynak Titiánra vonatkozó elveit helyeseknek találta, ezer pengő forintot foglalóképen föl is vett.

Néhány hét múlva azonban a tisztelt úr kereken megírta Kopácsynak, hogy ő bizony nem indul senki után, mert ő másolni nem fog; hanem teszi azt, mi neki tetszik; mert ő maga is tekintély.

Kopácsy sehogysen szándékozott másolatot szerezni az esztergomi fő egyház számára, hisz e helyre főleg újat kelle keresni; legfőlebb a modort igényelhette, mi neki épen megtetszett; de hogy a művész távolyról se higye, mintha Kopácsy korlátot akarna neki szabni; megírta neki, hogy munkásságát nem kívánja igénybe venni

Ekkor a kötekedő művész azon hitben, hogy a foglaló úgy is megvan, azt mondja valakinek:

„E jámbor ember bizonyosan az ezer pengőt akarja visszakapni, s úgy megszabadulni tőlem; hanem ne féljen, minthogy van nekem is eszem, tehát megírom neki, hogy tetszéséhez alkalmazom magamat, mit ért ilyen ember ahhoz, hogy én mit csinállok.

Ezen szavakat a primás néhány nap múlva szóról szóra megtudta, s azonnal íratott neki, hogy az ezer pengő forintot is bátran megtarthatja, és még sem kell!

Helmeczy Mihály.

Attól félek, hogy tíz esztendő múlva már kevés ember lesz, ki Helmeczyt, azaz, a Jelenkort ösmerte, melyben az öreg urnák csak annyi munkája volt, hogy a nyomtatási hibákat kijavította, és mégis, oh irgalmas Isten, ezen fáradtságáért a nemzet többet adott neki háromszázezer forintnál.

Az igaz, temérdek ujízót csinált, annélkül, hogy az Ac ad e m i a jól tudna magyarul; mert valahányszor egy tagot választottak meg, a jegyzőkönyvben mindig így volt megemlítve:

„N. N. tudós hazánkfia a m. t. társaság tagjául mai napon elváltatott.“

„Jaj!... jött haza Helmeczy nagy méreggel, s a mi a tekintetes és nemzetes czimnélis sokkal alábbvalé, mondom, azzal titulálta meg érdemes collegáit, s

azt mondja: Gondolják csak az urak (tudniillik a segédszerkesztők,) már megint úgy mondták odabenn azok a (.....) nem merem kiírni, hogy micsodák, hogy N. N. a m. t. társaság tágjával elváltak. Hisz — azt mondja tovább egész méreggel — a borbujakat szokás elváltakatani.

Négyszer szokott az öreg úr egész éven át a lapba írni, még pedig akkor is az időjárásról, mi ismét annak a jele volt, hogy a törteli plébános úr Pesten van; mert rendszeren csak az ő tudósítása volt hiteles.

Vidéki levelezői gyakran rászedték, egyszer a a többi közül a székes fehérvári fiatalok közül valami kópé azt írta neki csupa kutyaságból, hogy az ottani legelső orvos (egy sánta borbélylegény) egybekelt a a legszebbik hölgygel (egy nyomorék jegyszedőnével,) azon kívül pedig igen fontos újdonság, hogy a védegyleti tánczvizalom szerfölött népes volt, s a polgár őrség fegyvereiből volt kirakva c mondat: Éljen a védegylet. Már most képzelje magának valaki, hogy mekkora lenne, például egy b. bötű, melynek kellő gömbölyűségét őrfegyverből kellene kikerekíteni?

Egyébiránt akadt ám megint olyan ember is, ki a szerkesztőtől rémítő bolondokat kívánt, így egy ízben valamelyik régi előfizető nagyon alázatosan kérte Helmecczyt, hogy neki, mint régi előfizetőnek, ezen tekintetnél fogva, valamint azért is, hogy ő már öregebb

ember, nyomassa a Jelenkort egy példányban öregebb bötűkkel.

Mihály bácsinak életéből mindenesetre legnevezetesebb adat, hogy új szavakat csinált, még pedig legtöbbet minden szófaragó közt; mert ha egy idegen szót megcsípett, elgondolkodott hetekig, csak valamikép olyan jellemző szót faraghasson, mely elejével, vagy hátuljával atyafiságban legyen magyar szóval.

Így nem csuda, hogy a sok új szó miatt nevezetessé Ion, és egykor Helmeczy oly nevezetes volt az új szó faragásáról, hogy minden új szóért őt szidták meg a falusi atyafiak, kik a terem, szellem, tanoda, ápolyda, kisededóvó, lőpor, kellék, kellem, virány, járda, szurony, csappantyú, szivar, szivacs és még száz meg száz szót megtanulni nem akartak: s minthogy új szót tanulni nem akartak, ráfogták Helmeczire, hogy nyakát törni a magyar nemességnek.

Helmeczyt megátkozták, pokolra kívánták; de ez csak annyi kárt tett Mihály bácsi étvágtyában, mint mikor a verebet szidják, ha a búzaszemet megeszi.

Testben és — erszényben szerencsésen meggyarapodott, élt boldogul, míg aztán egy vidéki atyafi eltökélte magát, hogy e szószaporitón boszut áll,

véreset vagy vérnélkülit, az mindegy, elég az hozzá, az atyafi nagy elhatározással följött Pestre.

„Hol lakik Helmeczy?‘ Kérdi nagy mérgesen a legelső embert, kiről föltehetette, hogy Helmeczyt ösmeri, sőt azt is tudja, hol lakik.

„Az uri utczában.“

„De melyik házban?

„Hol nagy bötűkkel ki van írva: Trattner-Károlyi könyvnyomdája, — ott pedig épen az első emeleten lakik balra, — az udvarra nyílik az ajtó.

A boszút lihegő atyafi körilnézé a házat, melyre föl van írva. Trattner-Károlyi könyvnyomdája, s miután a házmester is bizonyossá tette, hogy Helmeczy hol lakik; eltávozék, alkalmas időt várván, a rettenetes boszúnak véghezvitelére.

Szegény Mihály bácsi épen a „Jelenkoriból a nyomtatási hibákat bötűzgette, (E fáradságot még akkor sem röstelte, ha a legapróbb bötöket olvasta, pedig neki magának is oly apró szemei voltak, mint akármi tatárnak.) mondom, épen a nyomtatási hibát pír-gálta, mint a babot, midőn az ellenség a helyezetet vizsgálta.

Elkövetkezett az éj, mely kormos fátyolával betakarta a fővárost, és valamint ma, úgy akkor sem volt drága pénzért is egy árva lámpa nem csak az udvaron,

de még a lépcsőn sem, s így a rettentő boszúállás minden tanú nélkül történhetett meg.

Besurran köpönyegében az ember, sőt a lépcsőzetes, s egész elszántsággal épen az ajtóhoz közeleg. — Már ott van, elővesz egy papírdarabot, aztán ragacsot, melyet az ajtóra mázolván a papírt rásimította.

Egy egész éjszakán át bántatlanul lóghatott volna ott, ha még ezer forintos bankjegy lenne is ott; pedig Helmeczy ma is kész volna föltámadni, ha tudniillik, eresztenék, ez azt hinné, hogy egy tíz krajczáros bankjegyet talál.

Reggel épen Mihály úr valaha legelső a dornáczon, látja a fölragasztott gúnyverset, melynek következő magyarázata van:

Itt lakik Helmeczy,
Ki a szavakat elmetszi.

Helmeczy bácsinak egy gyógyíthatlan nyavalyája volt; pedig ezt a nyavalyát oly régen gyógyította, s oly sokat költött rá, többet kétszázezer pengő forintnál, és mégsem gyógyult ki belőle.

„Ki volt az orvosa?” Kérdik önök.

„Nem volt annak, uraim, senki, — csak úgy maga fejtől intézte ő ezt a dolgot.”

„Tehát a patikába hordta?”

Dehogy hordta, dehogy hordta, a hova ő hordta, nem eresztett ő oda sem patikást, sem doktort; mert az ő nyavalyáján Darius uram valamennyi kincse sem segített volna.“

„Lehetetlen kitalálni. ha csak világosabban nem beszél ön!“

Jó, tehát világosabban beszélek, megmondom hogy Mihály bácsinák nyavalyája a fösvényesség volt, s egy nagy ládába hordta ő a pénzt. s ha lehetett, nem is eresztette ki onnét.

Ó, vasláda, te szörnyűséges vasláda, melyből nékem egykor szinte járt huszonöt keserves forintom havonkint, s míg én onnét azt kikunyoráltam, többet kínlódtam, mint az a palóczatyafi, ki a törököket a budai várból éhséggel akarta kikoplaltatni, s már négy napig egy falatot sem evett, azon jó hitben, hogy ez használ.

Ó huszonöt forint pengő, melyet Helmeczi minden hónapban újra- meg újra megkérdezett, hogy talán váltó, és én ugyan minden hónapban erősítém, hogy debzon pengő.

Lássák önök, ilyen ám az a nyavalya, miben a mi kedves Mihály bátyánk sínlődött; hogy ha ő fizetett, akkor a pengőt váltónak monda; de ha neki fizettek, akkor a váltót mindjárt pengőre fordította.

„Spektábilis!“

Ez volt Mihály bácsinak megszokott czíme, — ezt ő legszívesebben hallá, daczára anak, hogy az idegen, szavakat nem szerette, kivé vén ezen szót: praenumeratio.

Szja, ilyen a gyöngeség, kivált ha az embernek olyan nyavalyája van, hogy Darius uramnak minden kincse sem elég.

Voltak Mihály bácsinak megszokott szavai, melyeket a háziak jól (ismertek, s mindenkor tudták, hogy Mihály bácsi mit ért alattuk. Ez már házi szokás volt.

„A gróf!”

Tessék már most elképzelni, ki lehetett ez a gróf? midőn széles Magyarországon van vagy két-háromszáz.

Ez a gróf: Széchenyi István volt.

„Az intézet!”

Most persze önök a siketnémák, vagy a vakok intézetét, vagy akarmely jótékonyintézetet gondolnák.

Soha se törjék magukat, kegyes olvasóim, ezen intézet volt a „Jelenkor és Társalkodó,” melynek Mihály bácsi hűséges szerkesztője és kiadója volt, melyben még egyetlenegy idegen szót sem tűrt meg, — kivévén a praenumeratiót.

„A boldogtalanok!”

Ugyan kit vagy mit gondolnak önök? hisz e kifejezés annyi emberre, annyi eszmére ráillik, hogy az ember nem is mer a találgatásba kezdeni; azért ne i⁸ tessék fáradni, megmondom, kik vagy mik voltak ezek boldogtalanok:

A n e m z e t i ú j s á g .

Volt aztán még más szava is Mihály bácsinak!

, A z o k a s z a m a r a k é

Ezt persze önök sem fogják eltalálni, én meg nem akarom mondani, így tehát titok; ha csak valaki amúgy meg nem kérdi, mikor alkalmunk lesz találkozni; mert hiában, nem való minden arra, hogy nyomtatásba adja az ember.

Ilyen volt tehát kedves Mihály bátyánk, ki uralkodó nyavalyájának köszönheti, hogy az élők világából oly hirtelen elment; mert meghűlvén Törtelen, hol jószága volt, — a vasúton nem ült a második helyre, hol kényelmes párnásszéken ülhetett volna; hanem ment a harmadik helyre a kemény padra, hol testét jól megrázta a kínos ülés, azon kívül pedig a kellemetlen szag miatt nyitott ablakhoz menekülvén, a szónak legszorosabb értelmében, harmadik helyi jeggyel ment el a más világra.

Úgy megszoktuk mi Mihály bácsinak észjárását, hogy ma, nyolcz év múlva a Jelenkornak megszűnése után, mindenik munkatársa képes megmondani, hogy Mihály bácsi mit írt a Jelenkorba, — pedig tessék elhinni, ő legkevesebbet írt bele és csak arra vigyázott, hogy se jobbra, se balra ne hajoljon a lapnak véleménye, így akarván a pártok között szépen elcsuszamodni.

Pedig tessék elhinni, ez nem volt a legkönnyebb munka, azaz: hogy Mihály bácsi is gyakran megizgadt bele; mert ha egy mérgesebb levelező, ki egyszersmind praenumerált is, — valahogy nagyon opponált: Mihály bácsi készen tartott egy másik levelet a szomszédmegyéből, hol annak ellenkezője volt, és készen volt a ragacs, mi a sebet hegeszté.

Eleget beszélte neki a gróf, — (Hisz önök most már tudják, hogy ki volt az a gróf?) iparkodjék következetes színezetet adni a lapnak, — mit a bácsi aztán úgy intézett el, hogy következetesen az a színezete volt, hogy k ö v e t k e z e t l e n volt.

Azok a boldogtalanok, — tudniillik, a Nemzeti újság nagyon hátul járt, — ott pedig rostéit menni Mihály bácsi, hogy sereghajtónak ne nevezzék — elől pedig, a hol a Pesti Hírlap volt, a g r ó f miatt nem lehetett: így kedves bátyánk előre és hátrafüllelvén, végre sokáig gondolkozván, a „T á r s a l k o-

dóban“ a mondatok közt a politicust így jellemezte, meg sem gondolván, hogy saját sírversét írja meg:

Szolgált az Istennek; de csak olyaténkép,

Hogy az ördög úr is meg ne haragudjék.

Ezen verset bátran fölírhatnák neki, egy bötűsaporítással, azaz:

Szolgált az Istennek; de csak olyaténkép,

Hogy az ördög úr is meg ne haragudjék.

Kis János superintendens.

Senki sem kérdi, honnét jó a hatalmas Duna? pedig az óriás folyam kezdeténél csendes kis patak, ját-szó gyermekek szaladgálnak keresztül rajta, míg alább megdőbbenve állnak meg partjain, hisz eleven város-ként fér el rajta a sok hajó.

Ma már csak a kegyelet emlékszik vissza e fér-fiúra, ki korának fénylő csillaga volt; de bár új üstökösök jöttek is utána, megvan helye a litteraturai égen.

Apja jobbágya volt Festetics Györgynek, s a fiú, mint akárhány jobbágygyermek, töretlen vászongatyában és mezítláb járt el az á. b. cz. után; de mivel „jó feje“ volt, mint gatyás atyánkfiai mondják; tehát édes apja elereszté az apai háztól egy ezüsthúszossal, meg egy tarisznyára való sunka és pogácsával, s

így ment fölsőbb oskolára, hol élődött a többi szegény diákkal az összekoldult tartáson.

A gyereknek csakugyan jó feje volt, s ez némi alkalmatlanságot csinált magának a tanárnak is; mert épen egy gazdag urnák gyermekét szánta a tanító első helyre; különben magának is elég rövidsége lett volna miatta.

Jaj, de nagy baj volt az, hogy Kis oly annyira fölülhaladá tanulóársait és velük aztán az úrfit is, hogy a tanító saját tekintélyének kockáztatása nélkül nem mertelelejtetenni a másikat.

Kis ezt észrevette, jól ösmerte a tanítónak helyzetét, minthogy számos tagból álló családját mellékjövödelem nélkül nem táplálhatta; tehát hogy valami-kép segítve legyen a tanáron, a próbatét napján nem jelent meg.

A tanár az igazgatóval szinte tudatá dolgát, megmondván neki, hogy az illető hatalmas úr nem csak a tanintézetnek; hanem átaljában az evangélikusoknak minő nagy jótévőjök: tehát egy kis örömet kár volna tőle megtagadni, de itt van a bökkenő: Kis kiválólag jeles.

Midőn a próbatétre nem jött el a fiú, — az igazgató a tanárral együtt résztvén a fiúnak sorsában, azon gondolatban, hogy bizonyosan beteg, — szállására siette.

Kist a szobában járkálva lelék.

„Beteg vagy?” Kérdi az igazgató.

„Semmi bajom, tisztelt igazgató úr?”

„Hát mért maradtál el a próbatétről?”

„Engem kegyesek lesznek külön kihallgatni, s akkor osztályozásra semmi szükség sem lesz.”

Ezen gyöngédsége megszerzé Kisnek a tanítók osztatlan bizalmát, s mindenkép törekedtek, hogy az oskolákat minél kevesebb anyagi szükséggel végezhesse.

Később a vetélytárs megtudta Kisnek e nemes föláldozását, atyjának is elbeszélte, s az okos apa most már maga kérte, hogy az érdemnek adják meg azt, ami az érdemé! És Kis mint első társai közt, végezte be a pályát.

Azonban itt nem végződik be a dolog, — a hatalmas apának fia is hatalmassá lőn, s ezen kívül hálados is; mert midőn a kerületben a suprintendensi szék megürült, és Kis már nem csak érdemeinél, hanem koránál fogva is a férfi korba lépett, éppen az egykori oskolatárs lőn legbuzgóbb híve, s éppen neki sikerült a különböző véleményeket úgy összeegyeztetni, hogy Kis dános superintendes lett.

Így foly gyűrűként egymásba az ember élete,

melynek változatait oly sokszor megfogni képesek nem valánk.

Kis fáradhatatlan volt lelkészi hivatalában hanem egy kis alkalmatlansága mégis volt híveivel, kik az igazságos embernek egyenességét nem akarták megszokni; mert midőn valaki meghalt, s a rokonok néha az érdemtelent is nagy dicsérettel akarták más világra ereszteni, Kis ezt semmi áron sem cselekedte meg; sőt néha épen a búcsúztatónál mondá el a többinek rettentő példájára, hogy minő hibái voltak.

Volt a helységben egy garázda ember, ki attól sem félt, hogy egykor a tisztelendő úr még a koporsónál fogja az igazságot kiszolgáltatni; s ezt addig beszélte, hogy Kisnek is hírülvitték.

Kis egy hét múlva magához kéreti az embert, ki el nem tudta gondolni, mit akar vele a tisztelendő úr.

„Ráér kend, István?‘ Kérdi Kis a garázdát.

„Igen is ráérek.“

„Nohát felolvasom kendnek azt a halotti beszédet, mit kendnek holta után fogok mondani.¹

„Az enyimet?‘

„A kendét István.¹

Hisz én még élek!‘

„Majd meghal kend, legalább tudja meg kend, hogy milyen híre marad kendnek?‘

Ezzel elővette az írást, és értelmesen fölolvasta, s a hallgatónak véleményét kérte.

„Tisztelendő uram, talán még ráérnék egyebet is cselekedni, mind eddig?”

„Ha kenden fogna még a jó szó!”

„Isten úgyse fog!” Mondja a másik, s azon naptól fogva senki sem hallotta, hogy garázda lett volna.

Gróf Széchenyi István.

Az annyiszor emlegetett nagy férfiúnak életéből szintén közlünk néhány adomát, mely egy csekély részét teszi mindannak, mi róla országszerte tudva van.

Mikor még kapitány volt, legénységével igen megelégedett, csak egy volt, ki hetenkint egyszer kétszer bizonyosan lerészegedett. Ezt nagyon röstelte a gróf; de leszoktatni sehogysem tudta, végre magához rendeli az embert, s megparancsolja neki:

„Kend ma részeg fog lenni!” mondja a kapitány, s az ilyen alkalommal kirendelt vigyázónak átadta a szükséges pénzt, mely elég volt arra, hogy végkép leihassa magát.

Másnap délután jó a káplár, és jelenti, hogy a közember már megint kijózanodott, mire újra magához rendelé.

„Kend ma ismét részeg fog lenni!“ parancsolt újra, a legény szinte újra leitta magát.

Így folyt ez vagy nyolcz napig, de a legény megunta a dolgot, s a káplárnak azt mondja, hogy akármit csinál a kapitány, de ő többször nem lesz bolond, hogy igyék; később elszökik.

Így szokott le a részegségről; mert megmutatta a következés, hogy még a részegesnek sem kell a bor, ha parancsolva issza.

Egykor porosz tisztekkel volt egy társaságban, s a hetvenkedő idegenek beszédjét hallgatni nagyon megunta; de bármennyire húzódott is kifelé, mégis elég jókor elérte egy porosz tiszt, ki aztán hosszú ideig nem maradt el a gróftól; hanem ment vele a gyakorlótérig, hol vagy harmincz huszár gyakorló a fegyvert.

„Önnek Poroszországba kellene jőni, — mondja a hetvenkedő porosz — ott látna ön még igazi huszárokat.

Széchényi nagyot nézett, nem hitte, hogy akadjon valaha egy olyan, ki azt mondaná, hogy nem magyarok az igazi huszárok.

„És mit látnék ott? Kérdi a gróf a poroszt.

„Hát láthatná ön, hogy a porosz huszár kengyel nélkül is sebes nyargalást mer menni.“

A gróf mintha nem is hallaná a poroszt, odafordul

egy huszárhoz, ki nyergeletlen ló mellett áll, — azt mondja:

„Kapj föl a lóra, és háromszor nyargalj körül, a hogy Isten tudnod adta.“

Erre a huszár fölkapott a lóra, s a lovaglótért körülnyargalá. — mit a porosz bámulva nézett; hanem hogy ki ne fogjon rajta gróf, azt mondja:

„Azt látná ön, midőn a porosz huszár kengyelvas nélkül a nyeregbe veti magát.¹

„Szénás! . . . mondja a gróf megint elfordulva, s egykor oly kedves közhuszárjának intve, — nem magas kendnek az a barna?“

Erre szénás alig néhány lépésnyiről neki futamodik, oly ügyesen, mint bármely angol lóidomár, hátulról a nyeregbe ugrik.

„Ez mind szép! mondja a porosz már neki pirulva, erre mindig meg lehet tanítani.“

„Igaz! mondja Széchényi, egyszersmint súgván valamit az őrmesternek, ki a parancsolat teljesítendő elment, a gróf pedig szoroson a porosz tiszttel mellé állva mondja: Maradjunk így, aztán meglátjuk, mit nem tud megtanulni a porosz huszár!

Erre vagy ötven lépésnyiről villámsebesen rohan feléjük kivont karddal egy huszár; de amint még vagy tíz lépésnyire volt, a porosz tiszttel tágitni akart, látva, hogy a lovas egészen nekik rohan. Széchényi nem

ereszté a tisztet; de midőn a lovas még közelebb vágatott, a porosz kirántá magát a gróf karáról, s oldalt ugrott, Széchényi pedig mereven megállott, valamint a huszár is, ki épen egy lépésnyi távolságról állt meg kapitánya előtt.

A porosz nagyon megszégyenlé magát, és többé nem hívogatta Poroszországba igazi huszárokat nézni.

Pozsonyi fölléptét mindenki ösmeri, s nem marad más mondanivaló, mint hogy a ki eddig karddal szolgált nemzetének, most szóval, írással és tettel mutatta meg más körben, mennyi kötelessége van egy hazafinak, ha azt szentül betölteni akarja,

Annyi tennivaló volt, hogy lehetetlen volt százféltre nem izgatnia, s utóbb némely ember mindig azt mondá:

„Hát még mit akar ez a Széchényi?”

„Löverseny.” Felel neki valaki.

„Lovakat futtatnak.”

„Igen, s a melyik előbb célhoz ér, jutalmat nyer.”

„No, még csak ez kellett, — boszankodik a másik, — csak jöjtek össze azzal a gróffal, majd megmondom neki.”

Épenséggel nem is kellett egyéb, csak a gróffal találkoznia, ki nagyon tudta a debreczeni szappannak azon tulajdonságát, hogy annyira tisztít, hogy a bőrt is lehúzza, — s ebből a jó fajtából hazánkiai számára mindig tartott *egy* darabocskát.

„Na, Pista!... szólítja meg a grófot a neki készülődőtt ember, hallottam megint valami bolondot.“

„Nos?“ Kérdi a gróf.

„Most meg már lovakat is akarsz futtatni?“

„Igen, — ez neked nem tetszik?“

„De hát mi haszon van abban, hogy a ló fogadásból egyszer nagyon sebesen fut? Már ha mégis nagyon sietős dolga volna az embernek, s akkor megszorítaná, s akkor futna.“

„Hát te minek viseled a kardot oldaladon? ... .“

Kérdi a gróf a gyűlés után kardos barátját, — hiszen nincsen ellenség rajtunk; — add el, édes barátom.“

„Azt már nem cselekszem, — ha én hasznát nem vehetem, jöhet idő, veszi hasznát más; mert a mint apám monda, olyan kard ez, hogy...“

„Látod, — te nem akarod eladni a kardot; mert tudod, hogy jó, és biztos vasa van; mert már próbálva van: tehát édes barátom, én is azért akarok ló-futtatást, hogy jó fajta lóra tegyünk szert; de ezt csak úgy érhetjük el, ha jókor kipróbáljuk. Nos igazam van-e?“

A másik nem tudott ellentézni, s ekkor még-megtoldja a gróf a beszédet:

„Látod, barátom, — ilyenek vagytok ti valamen-nyien, mint az egyszeri német:

„Isten áldjon meg, — mond meg a többinek is, pá!”

Kegel sol i holen ?   Kegel hol i nit.

Kegel sol i scheiben ?   Kegel scheib i nit.

Fort sol i laufen ?   Fort vil i nit.

Da sol i bleiben ?   Und la bleib i nit.

A gróf megkezdé a riadót, s igazán elmondhatta magáról, hogy valóságos darázs-fészekbe nyúlt.

Minden ember róla beszélt, mindenik adott neki valami czimet a d e r é k től és j e l e s től kezdve a leg-roszabbig; de erre a gróf régen el volt készülve, még pedig ő is a szépszótól kezdve a legvastagabb gorm-basáig.

Eleinte valósággal ostromoltatok, — a hol mu-tatta magát, már leste egy elkeseredett vitázó . hogy ha lehet, az eltévedt bárányt megtérítse, vagy leg-alább lelki könnyebbség okáért odamondjon neki.

Látta a gróf, hogy ő nehezen boldogul, ha csak egy pár emberrel keményebben bánik, s ha egy párt megijeszt, mindjárt jobban meghunnyázkodik a többi.

Egy jámborabb úr, ki Széchényit uramöcsémezni szokta, megcsípi valahol:

„Kedves öcsém, — már rég akartam magával beszélni.“

„Itt vagyok, kedves urambátyám.“

„Figyelmeztetni akartam valamire; mert látja, igen szeretem.“

„Arról meg vagyok győződve.⁴⁴

„Nohát azt akarom mondani, — ne kössön ki úgy az emberekkel; mert sok elkeseredett ember van, s még utóbb egyszer éjjel.....!“

„Semmit se aggódjék, — urambátyám, . . ké-szen vagyok én.“

„Hogyan?“

„Látja urambátyám, — mondja Széchényi kabátja zsebét hozzáérintve, melyben valami keményebb tárgynak alakját véteté észre, mi épen úgy látszék, — mint ha pisztolynak agya volna.“

„Értem!“ Mondja a másik, és fejcsóválva válik el tőle.

Az öreg úr néhány óra múlva húsz embernek is elbeszélte ezt a dolgot; és sokan szentül hitték, s épen azért kerülték a grófot a jámborabbak; hanem egy okosabb tréfát gyanítva, a szemközt jövő grófba kapaszkodik:

„Pista. . . ráérsz sétálni?“

„Parancsodra állok.“

„De én most vitázni akarok.“

„Hasonló kedvem van; tehát emberedre akadtál.“

„De mielőtt egymásba kapnánk, hadd veszek ki valamit hátulsó zsebedből.“

„Tessék!“ — mondja a gróf megfordulván, hogy a másik a zsebet kikereshesse, s íme, előhúz egy —
s z a r v a s t .⁴

„Hisz azt monda valaki, hogy pisztoly van nálad?“

„Látod, — barátom, minő gyöngé legényeink vannak; — kik ijedtükben még a szarvaskát is pisztolynak nézik.“ Most tehát süssük el bátran az ágyút!⁴

S a gróf még egy kötet munkát szórt a bámulók közé.

„A tudós társaság tehát nem pusztá óhajtás, hanem megvan!“ Szól egyike a lelkesebbeknek bizonyos úrhoz, ki aztán szinte egyike a nem lelkeseknek, minők abban az időben szép számai valónak.

„Nos, . . . aztán olcsóbb lesz azért a csizma?⁴“

„Reménylem, a nemzet nem azért kívánt tudós társaságot alapítani, hogy a csizmaolcsóbbítást esz-
közölje vele?“

„Nohát mi haszna lesz?“

„Épen itt van maga Széchenyi, — szól az előbbi a grófra mutatva, — kérdezd meg attól.“ S ezzel a grófot beszélgetésbe voná, elmondván az előzményeket.

A gróf nem mindenkor elégedett meg a lenézéssel, ő elleneit meg akarta győzni; s ha máskép nem boldogult, arra is vállalkozott, hogy leverje, mi aztán -néha kíméletlenül esett ki.

„Szja, barátom, — mi nagyon szegény legények vagyunk még, és szörnyű keveset tudunk, — mondja gróf azon szándékkal, hogy a zavarba jött embert egy hamar ki nem ereszti; azért ha az megindult, ment vele a gróf is, a többi vendég pedig látva a grófnak tüzes beszédét, nem akarták háborgatni, s így egész kényelemmel márthatá meg csávájában a boldogtalant. Lásd, édes barátom, nem akarok egyszerre millió hiányt elmondani, valamennyit úgy sem tudnánk rögtön orvosolni; de lásd, valld meg nekem őszintén, oly nagy jószágon, mint neked van, valóban nagy tanulmány kívántatik a kormányzásra, — tehát például, — értesz-e valamit a csatornázáshoz.

„Nem vagyok én mérnök.“ Felel amaz.

„Igaz, te nem vagy mérnök, te ahhoz nem értesz; hanem jószágaidon a pör is nem mindennapi dolog, — s ilyenkor hasznodra volna, hogy a magasabb jogi fogalmakat öamerd; mert így vagy te fogsz másnak kárt tenni, vagy más neked, — tehát jogaidra magad ügyelsz?

„Bizony még azt is kívánnád, hogy juris doctör is legyek.”

„Igazad van, te nem vagy juris doctör, — ehhez te nem értesz; van ügyvéded, az gondoskodjék ügyeidről; de azt tudod, hogy a chemiának oly nagy befolyása van a földmívelésre, ennek a tudása gazdának oly rendkívül szükséges, és ha már évenként ezereket költesz; törekedned kell, hogy ezen ezerek meglegyenek, sőt a szükségesen kívül maradjon is; tehát a chemiával mennyire vagy ösmeretes?”

„No, hát patikárius vagyok én?”

„Igaz, te nem vagy patikárius, te ahhoz nem értesz; hanem jó, hogy eszembe jut, — tudod-e már, hogy hívják magyarul a patikát és patikariust.”

„Az ördög tudja, — mondja a másik kínjában, van is nekem arra gondom.”⁴

„Ecce, tehát azt sem tudod, hogy a patikást gyógyszerésznek, a patikát gyógyszerháznak mondják. — ezt jeleld meg, hogy el ne felejtst.”

„De miért?” Kérdi a másik.

„Azért, hogy valaki azt ne mondja, hogy magyarul nem tudsz.”

„Hát akkor nem tudok!”

„Igaz, te hát magyarul sem tudsz, — tehát vég-tére azt mond meg nekem, mint bizalmas barátodnak, hogy voltaképen hát mit tudsz?”

„Ejnye, bizon tréfálsz!‘ Nyöszörög a másik.

„A világért sem, sőt a legkomolyabban beszélek, és addig nem nyugszom, míg meg nem mondd, hogy voltaképen tehát, mi az, mit tudsz?“

„Nojsz, ha már meg kell vallanom, biz én nem sok könyvet szakgattam el, s a mit tudok, kevés helyre elfér! Vallja be most nagy kínnal a megszorult.

„No most tehát én is megmondom. mire való ez a tudós társaság? Arra való pedig, hogy húsz esztendő múlva fiad vagy unokád okvetetlenül tudjon valamit. Isten veled.“

„A gőzhajó!“

Midőn a lófuttatást megkezdé a gróf, számtalan ember megsajnálta a szegény párákat, melyeket agyon kínoznak gazdáik, hogy néhány száz pengő forintot kapjanak

Széchenyi a „Világ“ című munkában igen helyesen fejtegeté aztán, hogy a méltóságos és tekintetes urak mennyire sajnálják a futtatásra készített lovakat, mint a melyeknek oly borzasztó kint kell kiállniok; holott az alig egy negyed órai kint leszámítva, azon megsajnálott lovak gondosabban ápolatnak, mint akárhány millió gyermek; s mégis mennyire jajgatnak érte, holott lm ugyanazon tekintetes és méltóságos

urak „f o r s p o n t o n” mennek, s a szegény párák a göröngyös úton, kátyúban, tengelyig érő sárban elakadnak, hogy biztatják a parasztot, hogy átkozott lovait ostornyéllal üsse; mert azt jobban megérik, mint az ostort.

S íme, most, hogy a gőzhajó Pestről Becsig megindul; siránkozni kezd néhány száz ember, mert mitévő lesz a nyerges újfalui, gönyői, öttevényi és nem tudom, hovavaló fuvaros, azonkívül az útba eső kocsmárosok, kiknek kenyerét most már elviszi a gőzhajó.

Ma huszonhatodik éve e történetnek, — ma már száz gőzhajó jár a Dunán, mellette pedig a vasút, és nem látunk egyetlen embert, ki koldusságát azzal mentené, hogy a gőzhajó vette el kenyerét; sőt épen megfordítva, a gőzhajózás harmincz ezer embernek ad kenyeret, még pedig jót, hát még a vasút?

A gróf eleinte majdnem a gőzhajón lakott, — szeretett az emberekkel együtt lenni, és meggyőződni, hogy a haladás e hatalmas eszközének czélszerűségével mik;nt barátkoznak meg az emberek.

„Árpád” vígan szélé a hullámokat, a gróf ezer új dolognak eszméjével küzdve ment a hajón, és mosolygott, midőn az ázsiai kényelemhez és parancsoláshoz szokott nép lélekszakadva szaladt a második csöngetésre, s néhány keserű példa után okulva látta, hogy itt nem használ sem a hivatali tekintély, sem a

nagy hang; hanem a ki idejében nem jó, lennfele-
dik.

A pontosság nagyon nehezen esett; de csak megszokták lassankint, a hajón azonban még mindig erőt vett egyikén is másikon az otthoniasság, s egy mérges képii atyánkfia elnyújtózkodván az ülőhelyen, nem tördöve senkivel, minthogy pénzéért itt is olyan úr akart lenni, mint otthon; telepöködte a hajót.

A gróf ennek szemtanúja volt, s a „T á r s a l k o-
d ó b a n“ irgalmatlanul kikelt e faragatlanság ellen.

Persze, hogy az atyafinak is kezébe került a lap, s a magyar földesúr most már nem csak a gőzhajónak adta meg magát; hanem látta, hogy még olyan igazság is van, mikor a garázda embert újságba teszik, s világ csúfjává lesz.

Minő elfogultság uralkodók még csak huszonöt év előtt is, midőn számtalan ember nem hitte, hogy gróf Széchenyi a neve alatt megjelent munkákat maga írja.

Oly ritkán láttak egy grófot, ki maga is utána látott valaminek, s minden ügyét nem bízta másra, hogy önkénytelenül azon vélemény terjedte, hogy egy gróf akármi dologra sem kép es; miből ismét következik, hogy könyvet írni meg épen nem tud.

Az ugyan furcsának látszik; de mint egykori ural-

kodo vélemény megemlítendő s a ki az átmeneti korszakokat vizsgálja, látni fogja ebben is, miként meggyünk lassankint előre, s ma már nem csudálkozik senki még azon sem, hogy egy grófnak esze van és könyveket ír.

A ki tán ezt nem hiszi, azzal nem fogunk vitázni, ép oly kevéssé, mint a ki azt hiszi, hogy a grófkisasszonyok nem esznek kenyeret, húst vagy más eledelet, minővel szegényebb ember is táplálkozik; hanem fehér czukrot.

A balvélemény gyorsan elterjedt, és Széchenyinek ellenségei nem tudván a kemény igazságokat pusztátagadással megsemmisíteni, szerzőjének oldalról akartak legalább egy kis érzékeny vágást adni; tehát nagyban beszélték, hogy nem a gróf írja ám a könyvet; hanem a titkár.

Az együgyűeknek és roszakaratúaknak megvan azon tulajdonságuk, hogy a hírt az illetőnek megviszik, az egyik ostobaságból, a másik pedig gonoszságból.

A gróf szinte részesült e szerencsében, s már néhány filkó csakugyan kivallatta vele, hogy nem ő írta, s a gróf nagy hitre megvallá a balgának, hogy egy betűt sem írt maga, ő csak nevéét kölcsönzé oda.

Ezen látgy fejnek szaladtak szertesét a bizalmas vallomással, csakhogy okosabb emberek

íölvilágositák öket, hogy a gróf együgyűségükért tette öket bolonddá; hanem következtek a röszt lelkűek, a ezekkel már keményebben kelle bánni.

„Nos, ... Stefikém, — kezdi az egyik tele epével,... kapunk megint valami újat?¹

„Nem sokára, nem sokára!“ Mondja a gróf készen várva a szemtelen támadást.

„Hát dolgozunk már nagyban?¹

„Éjjel, nappal.“ Felel a gróf.

„Persze, csak úgy dictandó megy a dolog.¹

„Úgy legkönnyebben megy.“

„S a sekretárius írja, a mit te dictálsz.¹

„Szórol, szórol.¹¹

„Aztán mit dictálsz annak a sekretáriusnak?¹ Gúnyolódik odább a másik.

„Egy nagy és új eszmét.“

„Arra már én is kíváncsi vagyok, mit dictálsz annak a sekretáriusnak?¹

„Mindjárt megmondom, barátom; hanem előre-bocsájtok valamit, azt tudniillik, hogy a bibliából tudjuk, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette.¹

„No, igen.¹

„De vannak olyan források, melyekből azt olvasuk, hogy a paradicsomban az állatok is beszéltek.“

„Bizony, barátom, azt magam is hallottam, és mi volna abban valami lehetetlenség, midön a biblia sze-

rint Balaam prófétának szamara megszólamlott; tehát mért nem beszélhetett volna a paradicsomban a többi?’

„Én egyenesen és határozottan kimondom, hogy minden állat beszélt.“

„No, ez hatalmas egy állítás lesz!’ Bámulja a másik, teljes gonoszsággal akarván kinevetni a grófot.

„Hogy ne, ... bizonyítja a gróf, — hanem mármost azt is be akarom bizonyítani, hogy az állatok mi képen vesztették el szólási tehetségüket.“

„Nos?’

„Gondold csak, az egész állatvilág egy élhetetlen s z a m á r miatt vesztette el ezt a szép tulajdonságot.“

„Hogyan?’

„Lásd, az állatok egymásközt arról beszélgettek, valljon az Isten maga teremtette-e a világot, vagy hogy a nagy munkában más is segített néki?“

A gróf némi szünetet tartott, mire a másik kezdészevenni, hogy itt aligha nem két lábú szamarat ért a gróf, s hogy ez a történet ide vonatkozik. Aztán 8-mét folytatja a gróf, midőn látta, hogy a szomszéd kezd melegedni:

Mondom, erről beszélgettek az állatok, melyek elég gyarlók voltak teremtőjük erejét kétségbevonni, s ime a szamár fölmegey a hegytetőre, hogy beszédjét minden állat hallja, s azt mondja: Lehetetlen, hogy

maga csinálta volna, bizonyosan valaki segített neki. Erre az Isten megbüntető az állatokat, és elvette tőlük a szólástehetséget; ... hanem, — mondja a gróf főzbevetőleg, — a két lábú szamarakat ez a csapás nem érte, s mai napig híresek, hogy semmit sem tudnak és semmit sem hisznek.’

Hiában, nem nyughatott ez az ember, nem nézhetette a fahidat, mely gyarlóságának annyi jelét adá, — nem nézhető a jeget, melynek hátán némely ember ugyan meg is él, és néhány száz át is jár; de biz azért mégis nyomorúságot közlekedési eszköz. — Legyen hát lánczhíd, mely a két várost egybekapcsolja.

De hidat nem csinálnak ám ingyen, s ha mar annyi millió forintba kerül, azon nem eresztenek át senkit ingyen; hanem fizetni kell.

Tessék azt jól meggondolni, hogy húsz évvel ezelőtt f i z e t n i olyan sajtászerű eszme volt, mely még a megnevetetéssel is atyaióságban volt.

„Legyen híd, de azon csak az fizessen, a ki nem nemes!”

Ez volt a jelszó, csakhogy ezen jelszó mellett nem készül meg a híd, és Széchenyinek írni, beszélni és küzdeni kellett, hogy a híd meglegyen, s épen

ezen okból hány embert kellett rábeszélni, simogatni, megszidni és összekáromkodni.

Végére engedett a többség, — a mi annyit tesz, hogy kisebbségben is számosán voltak, s egy ezek közül megcsípi a grófot:

„Hallja a gróf, — ez a magyar szabadság?“

„Nem tudom, melyiket tetszik kérdeni.“

„Hogy a nemes ember fizessen a lánczhídon.“

„Biz ott fizetni kell.“

„Már legalább találtak volna valami módot, hogy rajtunk ez a gyalázat ne történt volna.“

„Hisz van egy kis kibúvóajtó, mit azoknak hagyunk, kik semmi áron sem akarnak fizetni.“

„Nos?“

„Persze úgy van határozva, hogy aki magán a lánczhídon megy, az f i z e t . . . .“

„No igen, hagyja helybe a másik, — de aztán?“

„A ki azonban a h í d mellett akar elmenni: az semmit sem f i z e t .“

Pest, az országnak szemfényve, 1838-ban majdnem végpusztulásra jutott. Mindenkit megthott e csapás, főleg pedig a grófot, ki Pestnek emelésére mindent áldozott.

Jó barátokkal volt együtt, — mindenik sajnálta

azt a fiatal várost, és számolgatni kezdék, hány év alatt fogna ismét fölújulni?

„Legalább száz év kell! Kiált föl az első.“

„Annyit már nem mernék mondani, — véli a másik; — hanem ötven esztendő kell.

„Annyi sem, — mondja a harmadik. — elég huszonöt év.“

„Minthogy, barátim, valamennyien nyilatkoztatok, s egyik a másik után az élőbbemnek állítását mindig megfelezte, — jegyzi meg a gróf, — én is csak a felezésnél maradok. s azt mondom, tizenkét évnél több nem kell.“

Ezen beszélgetés után hat év eltelt, s a négy jó barát megint összekerült, s eszükbe jutott a hat év előtti beszélgetés.

„Nos, barátim, — mondja a gróf minden irányban megjárván a várost, — ki mondja azt, hogy itt hat évvel előbb oly rémitő árvíz volt?“

„Senki.“ — Szól az, ki száz évet szabott a folé-pülésrc.

„Úgy-e, megfeleztük egymás állítását, s íme míg én csak tizenkettőt mondtam, a szorgalom azt is megfelezte, mit én mondók, — teliát mi lesz e városból száz esztendő múlva!“ Mondja a gróf dicsőült arczczal.

Jobbat nem tehetünk, higyjük azt, mit a láng-

eszű ember remélt, s reményünkben gyermekeink boldogulni fognak.

Széchenyinél láttam azon ívet, melyre neveiket írák azok, kik az állandó hídnak tervezetét szükségesnek láták, s annak létesítését minden kitelhető módon elősegíteni ajánlkoznak.

A gróf ez ívet legbizalmasabb óráiban szokta előmutatni; s én már akkor láttam, midőn a hídnak hatalmas oszlopai álltak, s néhány nap múlva a két oszlop közötti lánczolatot is összekötni akarták.

Sohasem feledem e pillanatot, — a gróf igen izgatottnak látszék, 1848-nak hatodik havában valánk, s a gróf épen valamivel előbb arról beszélt, hogy a kegyeletnek szent erkölce minden irányban fogyófélben van.

A ki az akkori időket ösmeri, tudni fogja, hogy a gróf miért mondható ezt, — s én néhány szót mondók, mi némileg megnyugtató.

„Tizenhat ember! — kiálta föl, az ívet egy asztalkán kigyúrva, s én a neveket végignézem, — ki emlékszik meg egykor rólatok?” Kérdi, . . . annélkül, hogy feleletet várna.

Ekkor lép be a huszár, s jelenti, hogy három parasztember akar bejöni a grófhoz.

„Hadd jöjenek be“, — mondja a gróf majdnem öntudatlanul, — s a bejelentettek beléptek.

„Széchenyi István gróf urat tisztelhetjük személyében? — kérdi az első, szép szálember, sudár bajuszszal, az egész tekinteten valami erőteljes kinyomat lévén.

„Én vagyok, jó barátim, — mivel szolgálhatok?“

„Könnyen készen leszünk kérelmünkkel, — mondja az előbbeni, ha kegyelmes urunk jóságát nem tiltja tőlünk.“

A gróf felizgatott volt; de a szokatlan vendégeknek megjelenése nagyon földeríté, s a jó arcokat látva, szinte érezte, hogy örömet veend tőlök.

„A mit én tehetek, — bizonyosan meg lesz téve.“ Biztatja őket a gróf, s a másik örömtől sugárzó arczczal mondja:

„Pesten volt dolgunk a helység dolgaiban, — s minthogy a lánczhidat megnéztük, nem akartunk elmenni annélkül, hogy gróf Széchenyi Istvánt meglásuk; azért idebátorkodtunk a gróf úrhoz, és csak azért esedezünk, engedje meg nekünk, hogy kezét megfoghassuk.¹

Én nem tudok többet ehhez; hanem az igaz, hogy Széchenyi István csak kitűnő eszű ember volt, és tesék elhinni, hogy akkor az sem tudott szólni

Nagyon meggyűlt az első ministerium baja, az ellenzék hangosan szólt, s a többi közöl Sz..... nagy vitába ereszkedik Széchényivel az erkélyben.

„Tehát mit tegyünk?” kérdi Széchényi.

„Mondjon le a ministerium,“ pattogott a másik.

„Jó! — felel Széchényi — legyen az úr minister.¹”

„En nem akarok lenni,“ szabódék amaz.

„Furcsa, — kiált föl a gróf, elővévén éles gunyorát, — az úr éppen úgy tesz, mint a bulldog.¹”

Elvörösödik Sz....., mérgében lángol az arcza, Széchényi szelídebben veszi a dolgot:

„Sohase tessék apprehendálni — mondja — ez a faj igen nemes állat.“

„Nekem is van,“ mondja amaz.

„Annál jobb,“ folytatja a gróf, ki elemében volt, látván, hogy ellenfele félig a nevetséges térre szorult — mert úgy tudni fogja ön, hogy a bulldogebnek az a természete, hogy ha szerit teheti, mindjárt a szénába veszi magát.¹”

„Az enyim éppen azt teszi,“ szól közbe a másik.

„Annál jobb,“ mosolyga a gróf — tehát a mint mondom, a bulldog a szénán heverészvén, midőn a házi állatok jó étvágygal a széna felé közelednek, azoknak sem hagy enni a szénából, pedig maga sem eszi meg! Fiat applicatio!

Lement a gróf az alföldre, hogy a Tiszának kicsepontgását szabályozás által megszüntesse. Útjában mólto böcsüléssel fogadtatok, egyik küldöttség a másikat érte, s a gróf nagy örömmel látta, hogy eszméinek korszerűségét mindenki belátja.

Betért ő a falubírák s egyszerű emberekhez is, — hosszan beszélt velük a Tiszának különböző kártételeiről, s így nem csuda, hogy a dolgot minden részletében jól ősmerte.

Egy alkalommal egy csárdánál állapodának meg, hol a csárdással szinte beszélgetésbe eredt.

A csárdás, mint ez a faj átaljában, egész bátran beszélt, mi a grófnak szerföloött megtetszett.

„Sok kárt tesz a Tisza.“

„Én tudom azt, uram.“ Mondja a csárdás.

„Bizony régóta dúl ez a víz az alföldön.“

„Akar megunhatta volna az ember.“ Véli megint a csárdás.

„Meg is sajnáltuk már kigyelmeteket.“

„Az a baj, uram, hogy csak szánakodással segíhetnek rajtunk; hanem azért a Tisza csak kiönt.“

„Na, azért vagyunk itt épen, hogy megorvosoljuk ezt a bajt.“ Mondja a gróf

„Lesz baj, uram, ezzel a szilaj állattal.“

„A Tiszával?“

„Azzal, uram, — mondja a gazda — elég bő véru, nem ártana rajta egyszer eret vágni.“

Ugyan ezen járáskelésekkel az illető megyék mindenütt küldöttséggel fogadák a grófot, részint hogy tisztelegjenek a nagy hazafinál; részint pedig kölcsönös értesülés miatt.

Biharmegyében ez időben Tisza volt a főispán, ki az ellenzékkel nem a legjobb lábon állt, s e miatt annak feje B. Ö. , akkori alispán keserves dolgokat mondogatott neki, s a hol lehetett, mindenkép üldözte.

E vita ösmeretes volt az országban, és B.-nek meglehetősen sikerült Tiszát nem csak elkéséríteni, hanem egy némely dologban engedékenységre bírni.

Epen ezen időtájban történt gróf Széchenyi Istvánnak a helytartótanácsnál a közlekedési ügyekre nézve való kineveztetése, mit igen sokan görbe szemekkel néztek.

B. Ö. hivatalosan kiküldetve lévén a bihari küldöttséggel, el nem mar adhatott; hanem a gróf iránt föltűnő hideg volt, mit az a sok hátrahúzódásból nagy hamar észrevett.

A gróf mindenütt fölkereste a szikrázó kisembert és mindig Kollégauramnak czímezte.

B. nagyon boszonkodott e nem értett czímezé-

ben, s minthogy sehogy sem bírt velejére találni a czi-
mezésnek, végre föl pattan a gróf ellen, s kérdi:

„Nem mondaná meg nekem a gróf, hogy miképen
lettem én kollegájává?¹“

„Furcsa, — mondja a gróf, — hisz ezt önnek
csak úgy kellene tudnia, mint nekem.“

„Pedig még sem tudom!“

„Dehogy nem, édes kollegauram, hisz mi mind-
ketten a Tiszát regulázzuk!“

Vörösmarty Mihály.

Magyarországnak első rangú költője.

Bebizonyítá, hogy e méltóságra a legszegényebb ember is eljuthat minden pártfogás és kinevezés nélkül. Ez a hely kinevezés által be nem tölthető.

A szegény magyar író legtöbbször prókátorságra szánta el magát; mert a korlátokat nem igen tűrő lélek még legkényelmesebbnek látta az ügyvédi pályát, hol a jogvédelemnek magasztos eszméje elegendő tápot ígért az ifjú képzelődésnek.

Mint előtte és utána a legtöbb, Vörösmarty is ügyvédségre adá magát, mert hogy valaki magyar író lehessen, szükségképen valami kenyérállomásról kell gondoskodni; mert különben ...

Ez a k ü l ö n b e n annyit tesz, hogy a levegőből a magyar író nem élhet meg; pedig már nem egy próbálta; azonban ez a fontos találmány, úgy látszik, messze van a valósulhatástól.

Pest mindenkor legtöbb kilátással szolgált fiatal ügyvédnek, s minthogy Vörösmarty épen az ügyvédi oklevél megnyerése előtt már irt: legbiztosabbnak vélte a letelepedést Pesten.

A nemzeti kalendáriumnak régebbi füzeteiben igen sokáig lehet látni Vörösmarty Mihálynak nevét a jegy¹ zékben, hol a pesti ügyvédek lakása megírva volt.

Ebből is látszik, hogy Vörösmarty több író társával nagy óvatosságból mindig a jegyzékbe tetette nevét; mert az ügyvédi oklevél végtére is kenyérkereseti alap, s a Heliconnak forrása bármily üdítő itallal szolgál is, de végtére is csak — i t a l.

Vörösmarty azonban sohasem folytatta a tanult mesterséget; minek okéit egész biztossággal megmondani ugyan nem tudom; de tán lelke nem barátkozott meg a sok huzavonával, — épen ezért történhetett meg vele az a borzasztó és mégis nevetséges eset, hogy egyetlen egy pőrére nem bírt elegendőleg ügyelni; mert azt is elvesztette a — h o n a a l ó l.

Kimutatá a sors neki az utat, mely e szerint nem az ügyvédi pálya, hisz ő szelid érzelmei mellett alig bírta volna megszokni a küzdelmes életet, mely ellenféli gazságok ellenében, szinte mellékütoni kerülőket tesz néha szükségessé.

Maga beszélt nekem a következő esetet: Valamelyik ösmerőse utasított hozzá egy embert, kinek bonyolódott pöre volt; de mindjárt a félnek beszédéből kitűnt, hogy nincsen igaza.

„Ebből áll az egész, — mondja a fél — ha Vörösmarty úr méltóztatnék ezt a port elvállalni.

„De mikor annyi dolgom van!“ Sopánkodik a fiatal ügyvéd, nem akarván megmondani, hogy igaztalan dolognak ügyvéde lenni épenséggel nem akar.

„Nojst nem kívánom ingyen a tekintetes urnák fáradságát, — s ezen szónál egy százas bankjegyet tett a kezdő ügyvédnek igen is szerény puha fából készült asztalára, melyen ennyi pénz egyszerre sohasem volt, — ime, most már csak nem vonakodik a tekintetes úr.

Vörösmarty ránézett a bankjegyre, s bár szűk körülményei mellé jólesett volna az a papírdarab, — Vörösmarty mégis azt mondja:

„Sajnálom; de mégsem vállalhatom el.“

„Hát épenséggel nem ér rá a tekintetes úr?“

„Nem én.“ Mondja Vörösmarty fülig elvörösödve; mert asztalán egyetlen egy pörccsomó sem feküdt.

„Teins uram, — szól ismét a pörös fél, — látom én, hogy nem ezt akarja nekem mondani, — miért nem szól magyarán? — az igazat szívesen meghallgatom.“

„Ha úgy van, — bátorodik föl Vörösmarty, — úgy hát csak megmondom, hogy elhúzhatnám én ezt négy-öt esztendeig, — s addig édes jó barátom, gyakran eljőne hozzám, — és csak tudnám egy két füllen-téssel vigasztalni; hanem midőn elvesztené a port, akkor már megvallom, mint kezdő ügyvéd, nem tudom, mit kellene hazudnom, hogy följérje ezt a száz forintot!

Nagyot nézett a pörös fél:

„Hát azt gondolja a tekintetes úr, nincsen igazam?“

Nincs!“

„Hát ilyen ügyvéd is van, a ki az igazat megmondja?“¹

„Már én ilyen vagyok.“

„Tekintetes uram, — szól ismét a bámuló fél, — megvallom, ilyen becsületes emberre nem akadtam; — hanem jó tanácsért viszont én is mondok egyet.“²

„Köszönettel fogadom.“

„Azt mondom pedig: — ne maradjon ügyvéd!“

Biz az úgy lett, nem is lett ám ügyvéd.

Édes nemzetünknek megvolt azon ó szokása hogy jeleseit szép szóval fizette ki, vagy — fáklyás zenével, — mi aztán az öntudat mellett olyan tiszteletdíj, minőt Németországban csak egyetlen egy esetben kísértének adni Listnek, a nagy státus gazdának, ki ettől a nagy tisztelettől — föbelőtte magát.

Nálunk boldogabb éghajlat van, — itt senki sem lötte magát föbe, hanem az is igaz, hogy nem is valami nagyon kecsgető az utánunk jövőknek; mert bolondjában mégis akad olyan, ki csakugyan föbe lövi magát.

Magyarországon az olvasás ellen épen nem lehetne panasz, mint egyébkor is mondám; hanem azért a könyvek sohasem keltek; mert ha egy példány kiszabadult a könyvtárúsból, azt fél év múlva a századik kézen lehetett csak meglelni, mint — lopott portékát.

Így terjedtek el jelesebb íróink munkái, tehát Vörösmartyé is.

Valahova utazott egykor Vörösmarty, s neki, valamint útírtásainak a legnagyobb magyar városok egyikében fáklyás zenével tisztelegtek.

Vörösmartyt öröm helyett komolyság lepte meg. és bár a bámuló tömeg negyedóra óta ordítózá nevét, Vörösmarty nem jött az ablakhoz; hanem a szoba mélyében kiadójának levelét olvasta, — melyben az ke-

servesen panaszkodék, Hogy Vörösmarty munkái nem kelnek.

Valaki fölött kérni Vörösmartyt, mutatná magát a kíváncsi közönségnek.

Vörösmarty egész nyugalommal odanyújtá a levelet, s midőn a másik azt elolvasta. — ráadásul mondja: „A ki engem látni akar, — minden könyvtár boltban megtalál.”

Minden alkalommal bebizonyítja, hogy a nálánál fiatalabb emberek iránt nagy szeretettel viseltetik, ha azok bár mi csekély tehetséget mutattak is az irodalomra.

Ezen jósága ösmeretes lévén, utóbb minden diák hozzá szaladt, bírlná meg az ő verseit; de különösen üldözöbe vette egy l o g i c u s, kinek legkisebb fogalma sem volt az irodalomról.

Vörösmarty nem tudta nyakáról lerázni a fiatal ficzkót, megmondani pedig nem akarta neki, hogy semmit sem ért a költészethez.

Utóbb látta, hogy ez addig nem marad el, míg elég vastagon meg nem mondja neki, mire ismét bajosan vállalkozott.

„Szabad.”

„Szerencsés jó napot kívánok a tekintetes úrnak.“

„Hasonlóképen.“⁴

„Hoztam ám megint egy csomó verset.“

„Nagyon jól tette, — mondja Vörösmarty átvevén a csomót, s egy másik csomóba tevén, — aztán pedig a belőlfuló kályhához ült le beszélgetni.

Mindenről beszélt Vörösmarty, csak a versekről nem, — azon közben pedig szüntelen piszkálta a tüzet, mely nem akart lángra gyűlni.

„Ugyan, uramöcsém, — szól a fiatal emberhez, adja ide hamar azt a papírcsomót, mi asztalomon hever!“

A fiatal ember odarohan, a halmazt elviszi, és tűzbe veti, hol a láng nem sokára elhamvasztá.

„Nohát hol is vannak azok a versek?“¹ Kérdi Vörösmarty a fiatal embert.

„Már átadtam a tekintetes úrnak.“

„Jaj! . . . kiált Vörösmarty, — hisz ön a tűzbe dobta őket.“

„Végem van!“ Mondja a fiatal ember.

„No, ne búsuljon, — öcsém!“ Vigasztalja Vörösmarty, legalább elmondhatja ön barátinak, hogy nem én dobtam a tüzbe a verseket; — hanem maga!“